

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi
szakfolyóirat

62. évfolyam
HU ISSN 0041-3917

2015/1

Tartalom

Ajánló

FONYÓ Istvánné: **A digitális írástudástól a tudástárig...**

Cikkek

SZÉKELYNÉ Török Tünde – VIRÁG Gabriella: **Az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Digitális Intézményi Tudástára. Az EDIT bemutatása – két konkrét állományrész feldolgozásának ismertetésével** 3

EGERVÁRI Dóra: **Felnőttek a digitális dzsungelben. A felnőttoktatás és az információs műveltség kapcsolata** 13

Műhelymunkák

ÁTS József: **Az MTMT és az intézményi hozzárendelés** 22

Beszámolók • Szemlék • Referárumok

YANG, Sharon Q. – HOFMANN, Melissa A.: **Hol tart a következő generációs katalógus? 260 amerikai és kanadai egyetemi könyvtár online katalógusának vizsgálatát bemutató tanulmány**
(Ref.: Dávid Adrienne) 28

BOMHOLD, Catharine: **Mobilszolgáltatások egyetemi könyvtárakban: megfelel a felhasználók igényeinek?**
(Ref.: Kosztyánné Mátrai Rita) 32

COATES, Mildred: **Elektronikus szakdolgozatok és disszertációk. A használói viselkedés területi különbségei**
(Ref.: Bella Katalin) 33

NOH, Younghee: **Személyes adatok kezelése a digitális könyvtárakban: a könyvtárosok felkészítése oktatási programokon keresztül** (Ref.: Kerekes Pál) 34

Hírek

Programozást tanulhatnak a német alsó tagozatosok • A magyarok 22 százaléka nem használja az internetet • Pekingben megnyílt az első metrókönyvtár • „A világ 20 legcsodálatosabb könyvtára” között az SZTE Klebelsberg Könyvtár
(Összeállította: Fonyó Istvánné) 38

Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 62 • 2015/1

Summaries

EGERVÁRI, D.: Adults in the digital jungle. Adult education and information literacy..... 3

Information literacy is one of the newest areas of library and information science research in Hungary, while American and Western European colleagues have been dealing with this issue since the 1970s. The topic of information literacy appears most frequently within the context of public and higher education. Adult education is, however, not part of the discussion. It is essential to empower adults with this 21st-century competency, as digital immigrants must also possess the key skills which enable them to navigate through the digital jungle.

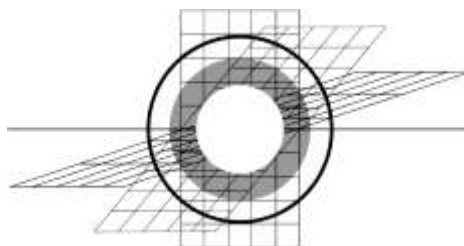
SZÉKELY-TÖRÖK, T. – VIRÁG, G.: The Digital Institutional Knowledge Store of the Eötvös Loránd University. Presenting EDIT through the lessons of cataloguing two specific subsets of the collection..... 13

The essay presents the structure and content of the Digital Institutional Knowledge Store of the Eötvös Loránd University, as well as the process of tailoring it to the University's needs. The University Library's two important collections (graphics, and the manuscripts of three Jesuit scholars – Gábor Hevenesi, István Kaprinai and György Pray) were catalogued within the ALEPH integrated library system. Bibliographic records in MARC 21 format have then been linked with images archived in the

repository. This function of the knowledge base is illustrated by concrete examples.

ÁTS, J.: The linking of affiliations in the Hungarian National Scientific Bibliography 22

In the allocation of scientific resources and academic titles the publishing activities of researchers and research institutions has a great importance. The Hungarian National Scientific Bibliography was created to process the Hungarian scientific literature according to uniform principles as a credible source of it. On the first level, where possible, the librarians responsible for ensure the authenticity having the proper knowledge of bibliographic description and necessary skills in document typology - which has an important role in the rating of publications, and tracing the original source of a publications also a part of their daily work - which in the control of the data of publications is essential. Between the bibliographic data the statement of responsibility has a key role as it reflects the authors' contribution to a publication. Recent activity for libraries to operate institutional repositories, which in addition to the bibliographic description of the full text of publications is needed to determine the research institute. This paper explores the problems arise when the affiliation connected to a publication in the Hungarian National Scientific Bibliography.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Digitális Intézményi Tudástára

Az EDIT bemutatása – két konkrét állományrész feldolgozásának ismertetésével¹

A tanulmány az ELTE Digitális Intézményi Tudástárának szerkezetét, tartalmát és az ELTE igényeire szabott fejlesztéseit kívánja bemutatni. Az Egyetemi Könyvtár két fontos gyűjteményének (a grafika-gyűjteménynek, valamint három jezsuita tudós – Hevenesi Gábor, Kaprinai István, Pray György – kéziratos forrásanyagának) feldolgozása az ALEPH integrált könyvtári rendszerben történt. A MARC21 szabvány szerint elkészített bibliográfiai rekordok és a repozitóriumban archivált képek összekapcsolásának folyamata konkrét példákön keresztül szemlélteti a tudástár egyik funkcióját.

EDIT – Az ELTE Digitális Intézményi Tudástára

Számos külföldi és egyre több hazai példát követve került bevezetésre egyetemünk saját intézményi repozitóriuma. Az EDIT egy betűszó, az ELTE Digitális Intézményi Tudástár kezdőbetűiből olvasható össze, elérhető a <https://edit.elte.hu> címen.

A repozitórium keretrendszere az igényeink szerint alakítható DSpace szoftver, mely biztosítja a digitális adatok és anyagok több szempontú nyilvántartását és visszakereshetőségét, valamint teljes szövegű keresési lehetőséget is. A DSpace két felhasználói felületet támogat: az egyik a JavaServer Pages User Interface (JSPUI), a másik az Apache Cocoon keret (XMLUI). Eddig a DSapce JSP felhasználói felületét használtuk, azonban párhuzamosan elkezdtek fejleszteni az XML felhasználói felületet.

A repozitórium kialakításánál egyedi igényeink merültek fel, melyeket a *Monguz Kft.* munkatársai valósítottak meg. Egy éve vettük át teljesen a fejlesztést. Az egyéni igényeikre szabott újdonságokat megtartottuk, továbbfejlesztettük és az XML felhasználói felülethez igazítottuk, így jelenleg már ezt a felületet használjuk. [1]

Az EDIT-ben valamennyi dokumentum kap egy egyedi, Handle-azonosítót (úgynevezett URI „Universal Resource Identifier” címet), amely hivatkozásként használható, állandó elérést tesz lehetővé a dokumentum későbbi esetleges helyváltoztatása után is. [2]

Jogi keretek

A tárolható és közreadható dokumentumok jogi kereteit az alábbi törvények és kormányrendeletek határozzák meg:

- Szjt. 30. § és 38. § (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról),
- 117/2004. (IV. 28.) Kormányrendelet,
- 51/2001. (IV.3.) Kormányrendelet 40-41. §,
- 33/2007. (III. 7.) Kormányrendelet 11. §.

Az EDIT ELTE szintű működésének szabályozását a 6/2012-es rektori utasítás [3], mely az ELTE publikációs tevékenységének nyilvántartásáról szól, és az ELTE Szervezeti és Működési szabályzatának I. kötete, a Szervezeti és Működési rend 8. és 12. számú melléklete tartalmazza. A 8. számú melléklet az Egyetemi Könyvtári Szolgálat Szervezeti és Működési Szabályzata, a 12. számú az egyetem Doktori Szabályzata.[4]

A létrehozás céljai

A repozitóriumban a személyes és intézményi eredmények összegyűjtve lesznek láthatók. Létrehozásának céljai között szerepel a kutatási eredmények nyilvánosságának növelése, az intézmény tudományos publikációinak nyilvántartása és archiválása, az egyetem együttes tudásvagyonának reprezentálása, az igazgatási folyamatok (adminisztráció), az oktatás támogatása, valamint a

33/2007. Kormányrendelet értelmében a PhD-dolgozatok közzététele.

Lehetőség nyílik a tudományos publikációk mellett az ún. szürke irodalom körébe tartozó dokumentumok megjelentetésére. Ideális az intézményben létrejött, nem publikálásra szánt tartalmak – például oktatási anyagok – tárolására. A projektek, szerződések, szabadalmak dokumentációja mellett háttértárolóként funkcionálhat internet- és intranet-portálhoz.

Az EDIT felépítése

Az EDIT szerkezete hierarchikus gyűjteménystruktúra, legjobban egy fához hasonlítható, melyen a levelek a dokumentumok. A repozitórium alapegysége a tétel, mely metaadatokból és egy vagy több fájlból áll. A feltöltött dokumentumok gyűjteményekbe, a gyűjtemények pedig kategóriákba rendeződnek, melyek az egyetem szervezeti felépítését tükrözik. A kategóriák és gyűjtemények kialakít

tásánál az ELTE igényeit tartjuk szem előtt. A fő kategóriák az egyetem karai, de vannak kiemelt kategóriák, mint például a *Doktori Disszertációk*, melyeket külön kezelünk (1. ábra).

Egyéni igények

A korábban már említett JSPUI-hoz megvalósított fejlesztéseket megtartottuk, továbbfejlesztettük és az XMLUI felületéhez igazítottuk. Ilyen fejlesztések voltak például a gyűjteményi hierarchiát megjelenítő fa (1. ábra), az URL alapú fájlfeltöltés, vagy a kereső kifejezések elmentése, valamint meghatároztuk, hogy egy adott feltöltési lépésben mely metaadatok kitöltése legyen kötelező.

Fontosnak tartottuk olyan, úgynevezett saját mappa kialakítását, amelyet regisztrált felhasználóink saját igényeikre szabhatnak, egy helyre rendszerezhetik a számukra fontos dokumentumokat, eltárolhatják korábbi keresési kifejezéseiket.

1. ábra Hierarchikus gyűjteménystruktúra

Flash alapú dokumentumnézegetőt használunk, mellyel a képfórmátumban feltöltött dokumentumokat könyvszerűen lapozhatjuk, emellett saját fejlesztésű képgalériát is beépítettünk.

Az EDIT-ben tárolni kívánt dokumentumok köre igen széles, a feltöltött anyagoknak egyedi sajátosságai lehetnek. A különböző dokumentumtípusokhoz különböző metaadatokkal rendelkező űrlapot hoztunk létre, melyek a következők: könyv, könyvfejezet, folyóiratcikk, doktori dolgozat, hallgatói dolgozat, szabadalom, egyéb dokumentum.

Gyarapodó tartalom

Az EDIT bármilyen típusú dokumentum tárolására, kezelésére alkalmas (szöveg, kép, hang, videó). Szöveg esetében a PDF/A² formátum ajánlott, mely biztosítja az elektronikus dokumentumok hosszú távú megőrzését. [5]

Az EDIT-ben megtalálható dokumentumok köre folyamatosan bővül. A tartalmak között szerepelnek egyetemi folyóiratok, többek között a *Névtani Értesítő* című folyóirat számai, mely az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete és a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványa; *Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei* című kiadványsorozat; könyvtáros hírlevelek; szabályzatok; segédletek; konferencia anyagok, például a *Hagyományok*

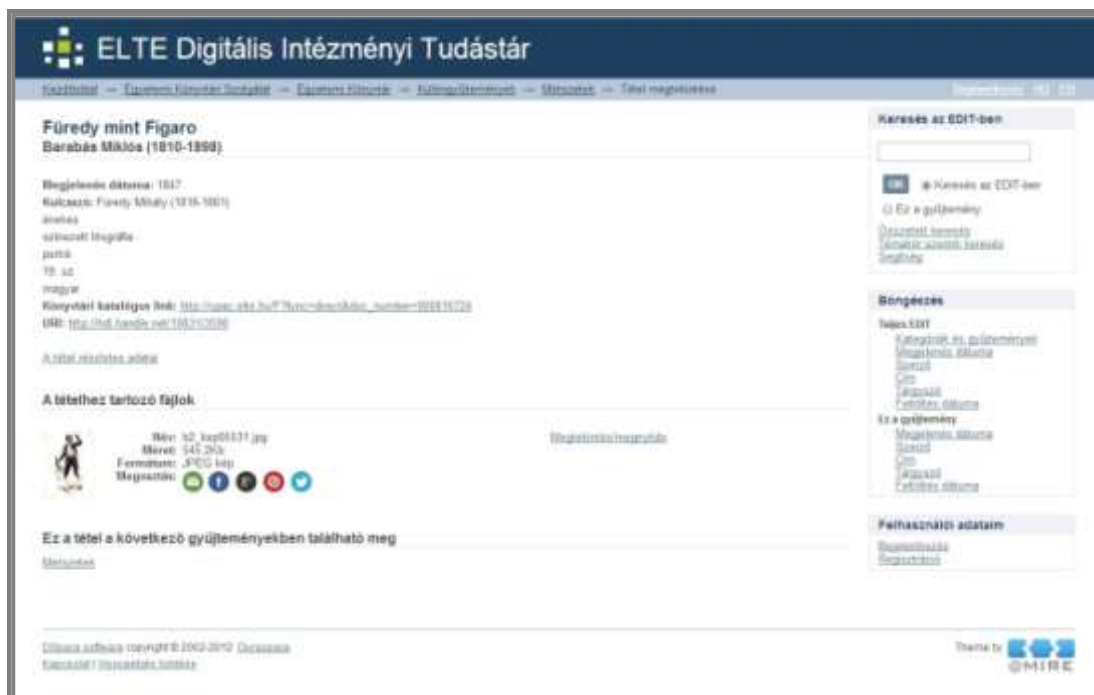
és *kihívások* könyvtárszakmai nap előadásanyagai, a *Félúton* konferencia kötetei, mely az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája. A tartalom jelentős részét képezik könyvtári különgyűjteményi dokumentumok, például metszetek, kódexek, aprónyomtatványok (2. ábra).

2014 szeptemberétől a PhD dolgozatok is az EDIT-ben kapnak helyet, ennek eléréséhez szükség volt az Egyetemi Doktori Szabályzat módosítására. A módosított szabályzatot az egyetem 2014. június 30-i Szenátusi ülésén elfogadta.

Fontos igény mind az oktatók, mind a hallgatók részéről, hogy az egyetemen készült hallgatói dolgozatok (szakdolgozatok, TDK dolgozatok) elérhetőek, tanulmányozhatók legyenek az EDIT-ben. Jelenleg azon dolgozunk, hogy ez megvalósuljon.

Átjárhatóság

Az EDIT OAI-PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting) kompatibilis, így a különböző repozitóriumindexelő rendszerek segítségével a feltöltött dokumentumok bekapcsolódhatnak a világ tudományos vérkeringésébe. Az OAI-PMH garantálja a láthatóságot, megtalálhatóságot és a terjesztést. [6]

2. ábra A Metszetgyűjtemény egy tétele az EDIT-ben

A végéhez ért a SWORD³ (Simple Web-service Offering Repository Deposit) protokoll tesztelése. Az MTMT⁴-ben már felvett dokumentumok metaadatai a SWORD protokoll segítségével átkerülnek az EDIT-be. Ennek eredményeként egyszeri bevittelrel szerepeltethetjük a tételeket a bibliográfiai adatbázisban (MTMT), és a teljes szöveget hozzáférhetővé tehetjük az EDIT-ben. A gyűjteményeket karonként alakítottuk ki. Az EDIT-be érkező rekordok automatikusan külön kari adminisztrátori munkafelületen fognak landolni, ahonnan az adminisztrátorok engedhetik ki az EDIT nyilvános felületére.

Fontosnak tartottuk, hogy magvalósítsuk az elektronikus könyvtári katalógus és az EDIT összekapcsolását. A katalógusban feldolgozott dokumentumok metaadatait egyszeri, csoportos áttöltéssel megjelentetjük a repozitóriumunkban. Az EDIT-ben minősített Dublin Core⁵ metaadatsémát használtunk, míg az integrált rendszer katalógizáló moduljában MARC21⁶ szabványt. Az összekapcsolás megvalósítását két konkrét állományrész bemutatásával ismertetjük.

Két gyűjtemény feldolgozása

Az ELTE Egyetemi Könyvtár digitalizálási tervében prioritást élveznek a kéziratgyűjtemény és a régikönyvgyűjtemény unikum példányai: a kutatók érdeklődése, valamint az értékes állományrészek megóvásának, archiválásának igénye egyaránt indokoltá teszi, hogy a sorrendiség szempontjainak kialakítása folyamán e tényezők is hangsúlyos szerepet kapjanak. A metszetgyűjtemény digitalizált darabjai az elsők között kerültek be az ELTE repozitóriumába, a *Hevenesi – Kaprinai – Pray* kollekció feldolgozása pedig a befejezéséhez közeledik. Mindkét állományrész digitális megőrzését és feltárását a MaNDA közfoglalkoztatási program⁷ keretében az Egyetemi Könyvtárban dolgozó kollégák előkészítő munkája segítette. Az EDIT-ben kialakított szerkezet lehetővé teszi, hogy az egyetem egyes szervezeti egységei szerint is kereshetők legyenek a dokumentumok. Egyik szervezeti egysége az Egyetemi Könyvtári Szolgálat (EKSZ), mely az ELTE egységes alapelvek szerint működő, összehangolt szolgáltatásokat nyújtó könyvtári rendszere, 2009-ben az ELTE Szenátusának XXXIV/2009. (III.23.) számú határozata [7] alapján jött létre. A kari könyvtárak, a gyakorló iskolák könyvtárai és a karon kívüli könyvtárak mellett tagja az Egyetemi Könyvtár is. A két, bemutatásra

kiválasztott gyűjtemény anyaga a különgyűjtemények kategóriában található.

Három jezsuita tudós gyűjteménye

A kollekció Hevenesi Gábor (Vásárosmiske, 1656. márc. 24. – Bécs, 1715. márc. 11.), Kaprinai István (Érsekújvár, 1714. szept. 14. – Nagyszombat, 1785. dec. 26.) és Pray György (Érsekújvár, 1723. szept. 11. – Pest, 1801. szept. 23.) jezsuita tudósok forrásgyűjteményét foglalja magában. A magyar történelem és a művelődéstörténet szempontjából forrásértékű gyűjtemény hozzávetőleg 12 000 könyvtári egységből áll, eredeti okleveleket, számos egyedi történeti dokumentumot és másolatokat tartalmaz. A dokumentumok a XVIII. század végén és a XIX. század elején kerültek az Egyetemi Könyvtár gyűjteményébe. Az anyag az első rendezést követően hosszú ideig egyben maradt, egészen *Szilágyi Sándor* igazgató utasításáig, melynek értelmében az eredeti okleveleket tartalmazó köteteket megbontották. „Így került át Pray-kollekció néhány kötetének (58., 59.) anyaga a Hevenesi gyűjtemény 68. és 74. kötetének anyagával együtt a *Litterae et epistolae originales* gyűjteménybe.” [8]

Az *Arcanum Adatbázis Kft.* által már korábban digitalizált anyag adatbázisban való publikálását a *Nemzeti Kulturális Alap* támogatásával 2013 folyamán kezdte el az Egyetemi Könyvtár. A támogatási szerződésben rögzített feltételek szerint a megvalósításra mindössze 11 hónap állt rendelkezésre, ami az adminisztrációs teendők hosszas intézése miatt lényegében 8 hónapra zsugorodott. Tekintettel a feldolgozandó anyag nagyságára, bonyolultságára és sokrétűségére, a tervezés szakaszának fontos része volt a rendelkezésre álló segédeszközök felmérése, a munkafolyamatokba történő beépítése.

Fontos útmutatóul szolgált *Dedek Crescens Lajos* munkája [9], melyben kötetenként feltárta a három gyűjtemény tartalmát. *Szilágyi Sándor*, a könyvtár akkori igazgatója fontosnak tartotta, hogy a könyvtár kézirateiról szóló katalógusok nyomtatásban is megjelenjenek, ezzel kívánta segíteni a külföldi és a belföldi kutatók munkáját: „...megjegyzendőnek tartom, hogy általános tudományos szempontból s azon örvendetes körülmény folytán, hogy a külföld tudósai, mind nagyobb és nagyobb érdeklődést tanúsítanak hazánk történelme iránt, czélszerűnek véltem az egész katalógust latin nyelven iratni meg. ... Azon kellemes reményben, hogy a jelen katalógussal úgy hazai, mint külföldi tudósainknak

LDR	---	^.....ntm^^22^^.....2c^4500
001	---	000827490
005	---	20140624123223.0
008	---	140205q17301787xx^.....000^0^und^d
040	---	a ELTE
041	0	a und
245	00	a Confederatio inter Joannem de Huniad ducem Sclavoniae, et Urbanum de Nagy-Luche episcopum Agriensem et alios quosdam, post obitum Mathiae Corvini facta
260	---	c [post 1730, ante 1787]
300	---	a p. 11-15.
	---	c quarto
500	---	a A Dedek-katalógus szerinti helye: Coll. Kaprinay., B, Tomus 2., 8.
510	4	a Catalogus manuscritorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis. Secunda Pars. Litterae originales et collectiones, szerk. Dedek Crescens Lajos, 1894.
599	a	a Dedek Crescens Lajos katalógusának megjegyzését figyelembe véve az eredeti dokumentum kelte feltehetőleg 1490.
600	04	a Mátyás
	---	c Magyarország: király
	---	b I.
	---	d 1443-1490
700	1	a Dóczy Orbán
	---	c egri püspök
	---	d műk. 1486-1491
	---	f közrem.
700	1	a Corvin János
	---	d 1473-1504
	---	f közrem.
850	---	a B2
925	---	a MOKKA
BAS	---	a MOKKAR
OWN	---	a PUBLIC

4. ábra Egy kiegészített bibliográfiai rekord

Példányok	Egyetemi Kvt.
Cím	Elisabeth regina cum baronibus regni testimonium praebet Georgio Groff de Bozin de tradita regni corona
Év	[post 1730, ante 1787]
Terjedelem	p. 10-11. ; quarto
Megjegyzés	A Dedek-katalógus szerinti helye: Coll. Kaprinay., B, Tomus 2., 7
Megjegyzés	Catalogus manuscritorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis. Secunda Pars. Litterae originales et collectiones, szerk. Dedek Crescens Lajos, 1894
Egyéb megjegyzés	Dedek Crescens Lajos katalógusának megjegyzését figyelembe véve az eredeti dokumentum kelte feltehetőleg 1439.
Személy - tárgysz	Bozin György (15. sz.)
Személynév	Erzsébet (Magyarország: királyné) (1409-1442) (közrem.)

Számozás	Pld. státusz	Lejárt	Tagkönyvtár	Gyűjtemény	Jelzet	Előjegyz.	OPAC megj.
	Nem kölcsönözhető	Helyén van	Egyetemi Kvt.	Kézirtár	CollKaprB002_007_01		

5. ábra A jelzet kialakítása

	A	B
19	B2 Coll Kapr B 037 0015	CollKaprB037_001_01_0015
20	B2 Coll Kapr B 037 0016	CollKaprB037_001_01_0016
21	B2 Coll Kapr B 037 0017	CollKaprB037_001_01_0017
22	B2 Coll Kapr B 037 0018	CollKaprB037_001_01_0018
23	B2 Coll Kapr B 037 0019	CollKaprB037_001_01_0019
24	B2 Coll Kapr B 037 0020	CollKaprB037_001_01_0020
25	B2 Coll Kapr B 037 0021	CollKaprB037_001_01_0021
26	B2 Coll Kapr B 037 0022	CollKaprB037_001_01_0022
27	B2 Coll Kapr B 037 0023	CollKaprB037_001_01_0023
28	B2 Coll Kapr B 037 0024	CollKaprB037_001_01_0024
29	B2 Coll Kapr B 037 0025	CollKaprB037_001_01_0025

6. ábra A képfájlok átnevezése

Az MARC21 szabvány szerint elkészített bibliográfiai rekordok konvertálása Dublin Core-ba automatizáltan történt, előzőleg azonban minden mező, almező megfeleltetését el kellett készíteni (7. ábra).

A repozitóriumban lévő metaadatok rövidített és részletes formában is megnyithatók. A megtekintés/megnyitás linkre kattintva megjelenik a képgaléria, ami a feldolgozott dokumentum teljes kötetét tartalmazza. A galéria mellett kinagyítva a kötetnek mindig az adott dokumentuma látható, automatikusan a 300 \$a almezőben megadott első oldalszám

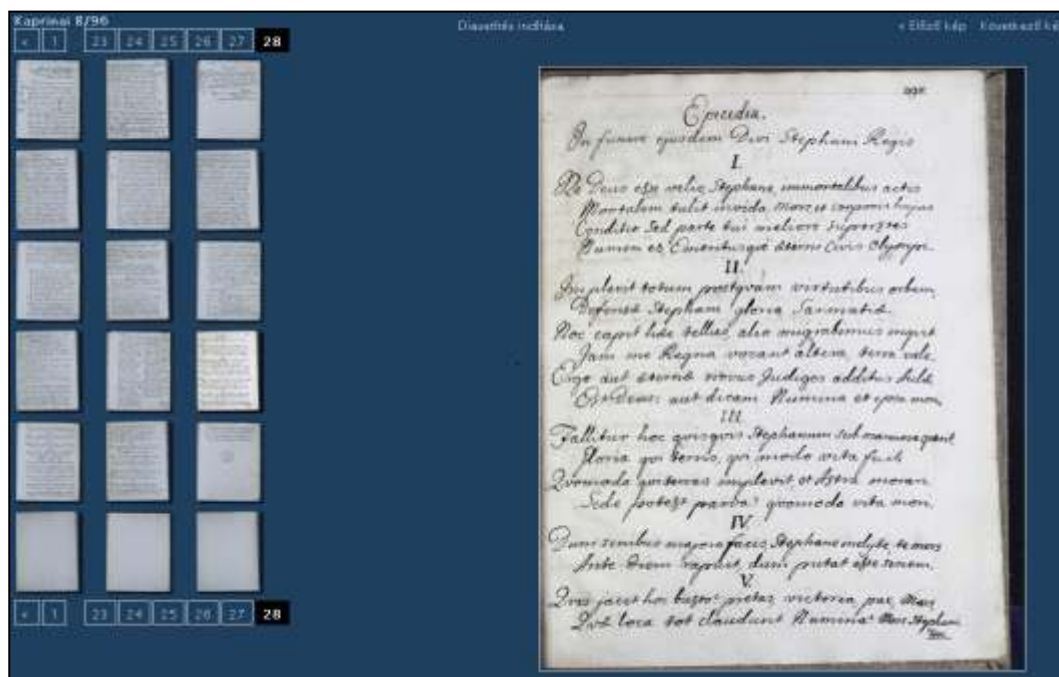
nyílik meg (8. ábra). Az irat közvetlen szövegkörnyezete a megelőző és a következő kép megjelenítésével tanulmányozható, de tágabb összefüggéseket keresve a kötet egész tartalma áttekinthető többek között a diavetítés funkció alkalmazásával. A kéziratok többsége nehezen olvasható: néhol a kézírás egyenetlensége, a kisméretű betűk, a sűrűn teleírt sorok, a javítások, az áthúzások, másról a papír rossz minősége miatt áttetsző túloldali textus nehezíti a többségében latin nyelvű szöveg értelmezését. A képek többszörös felnagyításának lehetősége jelentősen javít az olvashatóságon.

Mezőnév az EDIT-ben	Séma	Elem	Minősítő	Aleph MARC
Szerző/Létrehozó	dc	contributor	author	100 \$a \$b \$c \$d 700 \$a \$b \$c \$d
Cím	dc	title		245 \$a
Alcím	dc	title	subtitle	245 \$b
Nyelv	dc	language	iso	041 \$a \$h
Kiadás helye	dc	publisher	place	260 \$a
Kiadó	dc	publisher	name	260 \$b
Kiadás éve	dc	date	issued	260 \$c
Terjedelem	dc	format	page	300 \$a
Méret	dc	format	extent	300 \$c
Azonosító	dc	identifier		
Kulcsszó	dc	subject	hu	BAS kód 600 \$a \$b \$c \$d
Térbeli vonatkozás	dc	coverage	spatial	651 \$a \$x \$y
Megjegyzés	dc	description	note	500-al kezdődő
Típus	dc	type	type	fmt

Azonosítók:	Séma	Elem	Minősítő	Aleph MARC
rekord azonosító	dc	identifier	recordID	001
jelzet	dc	identifier	collnumb	példányadatok raktári jelzet l.
vonalkód	dc	identifier	barcode	példányadatok vonalkód mező
leltári szám	dc	identifier	acessnumb	példányadatok leltári szám

7. ábra Adatelemek megfeleltetése

8. ábra Képgaléria

Grafika-gyűjtemény

Az Egyetemi Könyvtár grafika-gyűjteménye 8000 darabra tehető, melynek mind tematikája, mind a keletkezési időpontja eltérő. Az állomány jelentős része portré (történelmi személyek, írók, filozófusok, művészek ábrázolásai), kisebb része térkép, tájkép, épületábrázolás, különféle illusztráció. Zömében a XVIII., XIX. századból származnak, de található közöttük jóval korábbi, például XV. századi rézmetszet is. Az unikális dokumentumok integrált rendszerben való feldolgozását (mely magába foglalja a digitalizált képek és a rekordok összekapcsolását is) jelentősen gyorsította a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma pályázata keretében 2012-ben kapott támogatás.

A metszetekről készült bibliográfiai tételek mind a formai, mind a tartalmi (természetes nyelvi) feltáráshoz szükséges adatokat tartalmazzák. A leírások a MARC21 szabványnak megfelelően, az érvényben lévő egyéb szabványok, szabályzatok alkalmazásával készültek. Az adattartalom meghatározása többek között a MOKKA⁸ Wiki szintaktikai ellenőrzésre vonatkozó előírásaira figyelve történt, így a rekordok alkalmasak a Magyar Országos Közös Katalógusba való betöltésre, tágítva a lehetséges felhasználók körét. A metszetek egy részéről a korábbi évek folyamán, még az előző

integrált rendszerben (HORIZON) készültek leírások, amelyek nem voltak szabványosak, a jelzettelésük nem volt egységes. Ennek figyelembe vételével a munka menete az alábbiak szerint zajlott:

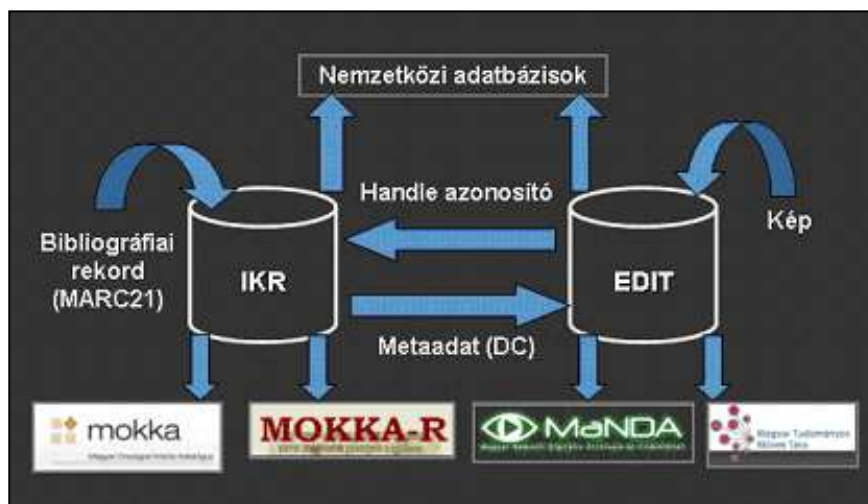
1. A metszetek jelzettelése: formátuma KEP00001, KEP00002 stb.
2. Ha a metszet rövid, nem szabványos leírása már szerepel az adatbázisban:
  - a. az űrlapok cseréje (gépi úton): szerkesztés /rekord formátumának cseréje;
  - b. a bibliográfiai leírás (formai és tartalmi elemek) kiegészítése, javítása a részletes útmutató alapján a képi dokumentumok feltáráshoz szükséges előírások szerint;
  - c. a példányadatok elkészítése; a korábbi jelzettelés átírása a régi jelzettelés alapján is visszakereshető.
3. Ha a metszet leírása nem szerepel az adatbázisban:
  - a. a formai leírás szabványos elkészítése a képi dokumentumok feltáráshoz szükséges előírások szerint;
  - b. a tartalmi feltáráshoz szükséges adatok elkészítése a 600, 650, 651-es mezők szabványos használatával;
  - c. a példányadatok elkészítése.
4. A metaadatok automatikus generálása; a digitalizált kép elnevezése a dokumentum jelzettelésével megegyezően, feltöltése az egyetemi repozitó-

riumba; a Handle-azonosító automatikus linke-
lése a rekord 856 u almezőjébe.

Összefoglalás

Az Egyetemi Könyvtár gyűjteményeinek feldolgo-
zása az ALEPH integrált könyvtári rendszerben
történik a MARC21 szabvány előírásai szerint. Az

így elkészített bibliográfiai rekordok konvertálása
automatizált az elektronikus dokumentumok leír-
ására szolgáló Dublin Core-ba. Az intézményi repo-
zitóriumban archivált dokumentumok mindegyike
kap egy egyedi azonosítót (Handle-azonosítót),
mely hivatkozásként használva biztosítja az állan-
dó elérhetőségüket. A szabványos leírások alkal-
masak mind a hazai, mind a nemzetközi adatbá-
zisokhoz való csatlakozásra.

9. ábra A feldolgozás és a közös adatbázisokhoz való csatlakozás folyamata

Irodalom

- [1] DuraSpace = <http://www.dspace.org/>
- [2] Handle System = <http://www.handle.net/>
- [3] Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. 6/2012. (II. 23.) számú rektori utasítás az Eötvös Loránd Tudományegyetem publikációs tevékenységének nyilvántartásáról. = http://www.elte.hu/file/ru_2012_06.pdf
- [4] Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szervezeti és Működési Szabályzata. = <http://www.elte.hu/dokumentumok/szmsz>
- [5] PDF association. The Portable Document Format. = <http://www.pdfa.org/>
- [6] Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting. = <http://www.openarchives.org/pmh/>
- [7] XXXIV/2009. (III.23.) Szen. sz. határozat az Egyetemi Könyvtár hálózati reform koncepciójának elfogadásáról. = http://www.elte.hu/file/szen090323_1m.pdf

- [8] Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár. Kézirat és ritkaságtár. IV. Jezsuita történetesek forrásgyűjteményei. = <http://konyvtar.elte.hu/hu/node/679>
- [9] Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Regiae Scientiarum Universitatis Budapestinensis. Tom. II. Pars 2. Catalogus litterarum originalium ac collectionis Hevenessianae et Prayanae. Bp., 1894.; Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Regiae Scientiarum Universitatis Budapestinensis. Tom. II. Pars 3. Catalogus collectionis Kaprinayanae. Bp., 1907.
- [10] I. m. Bevezetés.

Megjegyzések

- ¹ A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 2014 júliusában Sopronban rendezett Vándorgyűlésén, a Bibliográfiai Szekcióban elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata.
- ² A PDF/A egy, az ISO által szabványosított változata a Portable Document Format (PDF) formátumnak, az elektronikus dokumentumok hosszú távú megőrzésére specializálva. A PDF/A abban különbözik a PDF formátumtól, hogy kimaradtak belőle azok a képes-

ségek, amelyek nem illeszkednek a hosszú távú archiváláshoz, mint pl. a betűkészlet csatolása.

<http://www.pdfa.org/>

- ³ A SWORD egy átjárhatósági szabvány, alkalmazás-programozási felület (Application Programming Interface – API), mely lehetővé teszi a repozitóriumok feltöltését programok segítségével.

<http://swordapp.org/>

- ⁴ Magyar Tudományos Művek Tára

- ⁵ A minősített Dublin Core (Qualified Dublin Core = QDC) a Dublin Core (DC) precízebb és kidolgozottabb változata. A QDC rekordok strukturáltabbak, az elemek jelentését finomítani lehet.

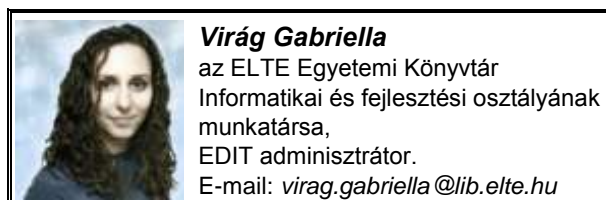
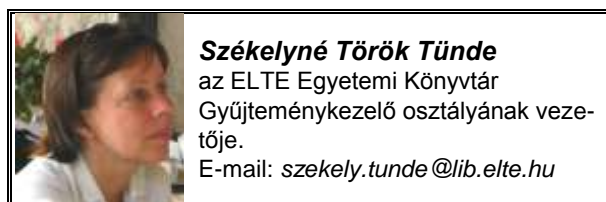
<http://dublincore.org/>

- ⁶ MACHine Readable Cataloging

- ⁷ A Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet közreműködésével létrejött digitális közfoglalkoztatási programhoz 2014 januárjában csatlakozott az ELTE Egyetemi Könyvtár.

- ⁸ Magyar Országos Közös Katalógus

Beérkezett: 2014. XI. 4-én.

Új böngészőt fejleszt a Microsoft

Akár új böngészővel is érkezhetsz a Windows 10 végleges kiadására.

A Microsoft új programot fejleszt, amelynek a belső kódneve Spartan és amely a ZDNet.com forrásai alapján nem az Internet Explorer 12-es verziója lesz, hanem egy önálló fejlesztés. Korábban *Thomas Nigro*, a VLC fejlesztője már a Twitteren nyilvánosságra hozta, hogy a cég egy teljesen új böngészőn dolgozik.

Eddig csak annyit lehetett tudni, hogy a Spartan külsőre hasonló lesz, mint a Chrome és a Firefox. Ugyanakkor eddig a szakemberek inkább abból indultak ki, hogy a Spartan az Internet Explorer 12 kódneve. Most kiderült, hogy néhány pontban lesz folytonosság az IE és az új szoftver között. Így például a Spartan tovább fogja használni a Microsoft Chakra nevű JavaScript-motorját és a Trident nevű saját fejlesztésű renderelőmotort, s nem a WebKitre fog épülni. Ezt támasztja alá a Neowin egyik anyaga is, amely szerint a Microsoft a Trident két különböző változatát is fejleszti.

A legvalószínűbbnek az tűnik, hogy a Spartan egyelőre nem fogja leváltani az Internet Explorer-t, hanem a Windows 10 tartalmazni fogja mind az új programot, mind pedig az IE 11-et, így biztosítva a visszamenőleges kompatibilitást. A Spartan továbbá egyaránt működni fog a Windows 10-et futtató asztali és mobil rendszereken. Viszont egyelőre kérdéses, hogy mi lesz az új böngésző végleges neve. A Microsoft tavaly a Redditen már utalt arra, hogy sor kerülhet névváltoztatásra, mert ezzel akarja egyértelművé tenni, hogy az aktuális szoftver különbözik a múltbéli próbálkozásoktól. Mindenesetre az valószínűnek tűnik, hogy a Spartan nem lesz elérhető más operációs rendszerekre (Android, iOS).

/Forrás: <http://sg.hu/cikkek/109800/uj-bongeszot-fejleszt-a-microsoft/>

(B.Bné)

Egervári Dóra

Felnőttek a digitális dzsungelben

A felnőttoktatás és az információs műveltség kapcsolata

Az információs műveltség a könyvtár- és információtudomány egyik legújabb kutatási területe Magyarországon, habár az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában már az 1970-es évek óta foglalkoznak a kérdéskörrel. Az információs műveltség témaköre ugyanakkor a leggyakrabban a köz-, illetve a felsőoktatás dimenziójában jelenik meg. Ebből a körből ugyanakkor hiányzik a felnőttoktatás. Ám a felnőttek felvértétele ezzel a XXI. századi kompetenciával elengedhetetlen, mivel a digitális bevándorlóknak is rendelkezniük kell azokkal a kulcskézsőségekkel, amelyekkel képesek eligazodni a digitális dzsungelben.

Az információs társadalom polgárai

Az információs társadalom polgárai tekintetében elsődlegesen különbséget kell tennünk a digitális bevándorlók és a digitális bennszülöttek¹ között. A XXI. század társadalmának legfiatalabb tagjai, akik a nemzetközi szakirodalom szerint 1982 után születtek, már *digitális bennszülöttek* számítanak, másképp screenagerek vagy a net-, a download, illetve az Y és Z generáció tagjai, akik már egyetlen pillanatot sem éltek számítógépek és internet nélkül. Ők a számítógépes és internetes nyelvet második anyanyelvüként beszélik és használják, annak ellenére, hogy általában nem az iskolában, hanem autodidakta módon tették magukévá ezeket az ismereteket, készségeket és képességeket, melyek alkalmassá teszik őket a digitális világban való eligazodásra. Akik nem tartoznak a digitális bennszülöttek népes csoportjába, illetve nem születtek bele az elektronikus világba – bármennyire is naprakészek és tájékozottak a legújabb technikai vívmányok és lehetőségek tekintetében – csupán *digitális bevándorlók* lehetnek. Ők azok, akik az esetek többségében idegenként, de minimum fenntartásokkal mozognak a virtuális világban, valamint nyelvi zavarokkal és korlátokkal küzdenek.²

Legyen szó fiatal vagy idősebb internethasználóról a legfontosabb feladat, hogy minél hatékonyabban, minél rövidebb idő alatt és a legköltséghatékonyabban megtalálja a számára fontos információkat. A megfelelő információforrások kiválasztásának képessége, a számunkra fontos információ felkutatásának, azonosításának, elemzésének valamint az új tudás szintetizálásának képessége, az egész életen át tartó tanulás fontossága a XXI.

századra felértékelődött, napjaink egyik meghatározó tényezőjévé és a mindennapok gyakorlatává vált.

A felnőttoktatás és az információs műveltség témakörének feldolgozásakor először érdemes kitérni a felnőttek meglévő kompetenciáira. A PIAAC³ (Programme for the International Assessment of Adult Competencies vagyis a felnőtt kompetenciák nemzetközi értékelési programja) tett először kísérletet arra, hogy felmérje a felnőttek készségeit, legyen szó hétköznapi vagy munkahelyi kompetenciákról. A vizsgálatot 24 országban (amelyek között Magyarország nem szerepelt), mintegy 170 000 16-65 év közötti felnőtt bevonásával végezték. A felmérés közvetlen módon méri a különböző *információfeldolgozási készségeket*, így például az írás-, az olvasás-, a számoláskészség és a problémamegoldó képesség területén szerzett jártasságot. A felmérés eredményei közül kiűnik, hogy a 24 vizsgált országban a felnőttek 4,9–27,7%-a csupán a legalacsonyabb szintű jártassággal rendelkezik az írás-, olvasáskészség terén, míg a matematikai kompetenciánál 8,1–31,7%-ról mondható el ugyanez. A vizsgálatban résztvevők meghatározó százalékának tehát egyáltalán nincs tapasztalata az információs és kommunikációs technológiák használatában, illetve nem rendelkezik a mindennapi feladatokban való alkalmazásukhoz szükséges alapvető készségekkel. A PIAAC által mért kompetenciák vonatkozásában megfigyelhető a generációk közötti különbözőség, míg a fiatalok magas, addig az idősebb felnőttek általában alacsonyabb szintű készségekről számoltak be. Az írás-, olvasáskészség és a matematikai kompetencia, valamint a problémamegoldó képesség terén tanúsított jártasság szoros összefűggést mutat az

életkorral. A csúcspontot mintegy 30 éves kor körül érik el, majd a készség folyamatosan hanyatlik. A vizsgálatban részt vevő valamennyi ország tekintetében megfigyelhető, hogy azok a felnőttek, akik alacsonyabb szintű kompetenciákkal rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel számolnak be rosszabb egészségi állapotról, valamint kisebb valószínűséggel vesznek részt csoportos vagy önkéntes tevékenységekben, illetve kevésbé bíznak meg másokban. A PIAAC felmérés egyik legfontosabb eredménye, hogy „*egyértelmű összefüggés figyelhető meg a szervezett felnőttoktatásban való részvétel mértéke és a kulcsfontosságú információfeldolgozási készségek terén mutatott általános jártasság között*”⁴.

Az információs műveltség

Az „információs műveltség” kifejezés az angol „information literacy” és a német „Informationskompetenz” magyar megfelelője. Az angol „literacy” pontos magyar jelentése ebben a szöveggörnyezetben: „1. műveltség, olvasottság, 2. írni-olvasni tudás”; a német „Kompetenz” kifejezés viszont egyértelműen kompetenciát jelent, amelynek a pedagógia területén kiterjedt jelentéstartalma van. A kifejezés magyarázatára az utóbbi időben több definíciót is megalkottak. A fogalom megalapítójának az *Amerikai Iskolai Könyvtárosok Egyesületét* (American Association of School Librarians, AASL) tekinthetjük, az ő definíciójuk szerint: „az információs műveltség – az információ megtalálásának és felhasználásának képessége – az egész életen át tartó tanulás alapköve”⁵. Az információs műveltség összetevői közé a következők tartoznak: hatékony és eredményes információkeresés, kritikus értékelés, pontos, kreatív és etikus felhasználás. Ezekhez igazodva az egyének megfelelő információkeresési stratégiákkal és kritikai gondolkodással kell rendelkeznie, hogy az élet problémáit újszerűen legyen képes megoldani a válogatott, szintetizált és kritikusán értékelt információk segítségével. Az *Amerikai Könyvtárosok Egyesületének* (American Library Association, ALA) leggyakrabban idézett definíciója a következő: „Az információs műveltség azt jelenti, hogy az egyén felismeri, mikor van szüksége információra, és képes megtalálni, értékelni, valamint hasznosítani azt.”⁶ Tudja, hogy kell tanulni, tudja, hogyan szerveződik a tudás, hogyan kell megkeresni a szükséges információkat, és hogyan kell mindezt felhasználni. *Jamie Mackenzie*⁷ meghatározása szerint az információs műveltséggel rendelkező személy képes sikereket elérni, tehát megtalálni és

rendszerezni a releváns információkat, illetve válogatni belőlük. Értelmezni tudja az adatokat, képes véleménnyé és meggyőződéssé konvertálni őket. Új eszméket tud alkotni, új belső meggyőződésekre jut.

Az információs műveltség követelményrendszerének három alapeleme a *hozzáférés*, az *értékelés* és a *hasznosítás*, melyek az IFLA 2006-os javaslatában szerepelnek. Ezek a nemzetközi standardok segítséget nyújtanak, hogy minden ország létrehozassa saját „információs műveltség”-programját. Az információs műveltség alapelemei, a hozzáférés, az értékelés és a használat, amelyek tovább bonthatók részelemekre. Ezek a következők⁸:

Hozzáférés

A használó hatékonyan és eredményesen jut hozzá az információkhoz.

Az információs igény meghatározása:

- Felismeri és meghatározza az információszükségletet.
- Ki tudja fejezni az információs igényt.
- Elkezd a keresési folyamatot.

Az információ megtalálása:

- Azonosítja és értékeli a potenciális információforrásokat.
- Keresési stratégiákat alakít ki.
- Eljut a kiválasztott információforrásokhoz.
- Kiválogatja a megtalált információkat.

Értékelés

Kritikusan és kompetensen értékeli az információt.

Az információ értékelése:

- Elemzi, vizsgálja és kivonatolja az információt.
- Általánosítja és értelmezi az információt.
- Szelektál és szintetizál.
- Értékeli a megtalált információ pontosságát és relevanciáját.

Az információ szervezése:

- Elrendezi és kategorizálja az információkat.
- Csoportosítja és rendszerezi a megtalált információt.
- Meghatározza, hogy melyik a legjobb és leghasznosabb információ.

Használat

Pontosan és kreatívan hasznosítja az információt.

Az információ felhasználása:

- Képes újszerű módon kommunikálni, bemutatni és használni az információkat.
- A megtalált információt alkalmazni tudja.

- Saját tudásába integrálja az információkat.
- Prezentálni tudja az információs terméket.

Az információ kommunikálása és etikus felhasználása:

- Tisztában van vele, hogy mit jelent az információ etikus felhasználása.
- Tiszteletben tartja az információ használatának legális szabályait.
- A szerzői jogi szabályok figyelembe vételével hasznosítja az információs termékeket.
- Betartja a megfelelő stílusbeli követelményeket.

Az információs műveltség helyzete Magyarországon

Magyarországon napjainkban honosodik meg a kompetenciaalapú oktatás, amelynek fontos részét képezi az egyes XXI. századi műveltségelemek megalapozása és fejlesztése is. A helyi tantervek – követve az angol-amerikai és a német példákat – kezdetleges módon ugyan, de beemelték programjukba az információs műveltség fejlesztését. Napjainkban ugyanis a bőség zavara okozza a legfőbb problémát, pontosabban szólva az, hogy a megnövekedett mennyiségű információt nem tudja a használó összerendezni, értelmezni és értékelni. A kompetenciaalapú oktatás egyik fontos kérdése, hogy miként lehet az információhasználókat erre a képességre megtanítani. Ezért fontos, hogy a fiatalok minél korábban elsajátítsák az önálló és hatékony tanulást, valamint az információkezelés képességét. Ez azt jelenti, hogy a mérhetetlen mennyiségű adat és dokumentum között az egyén önállóan tudjon fontossági sorrendet felállítani, meg tudja különböztetni a lényegest a lényegtelen-től, az aktuálisat a már elavult információktól. El tudja dönteni, hogy a lényegesek közül mit kell neki beépítenie a saját tudásbázisába, és miről kell csupán azt tudnia, hogy hol találja meg a könyvben, az interneten, hogyan tudja azt visszakeresni, összerendezni és etikusan felhasználni. Ezeknek az ismereteknek a birtoklása nélkülözhetetlen a legmodernebb műveltségtartalom, a korszerű tudás kialakításában. A közoktatási intézmények azonban csupán arra vállalkozhatnak, hogy megtanítsák az információs műveltség alapjait; a felsőoktatási intézményeknek, a szakképzésnek, valamint az iskolarendszeren kívüli oktatási, képzési rendszereknek maguknak kell gondoskodniuk a különböző készségek, képességek, kompetenciák szakspecifikus továbbfejlesztéséről.

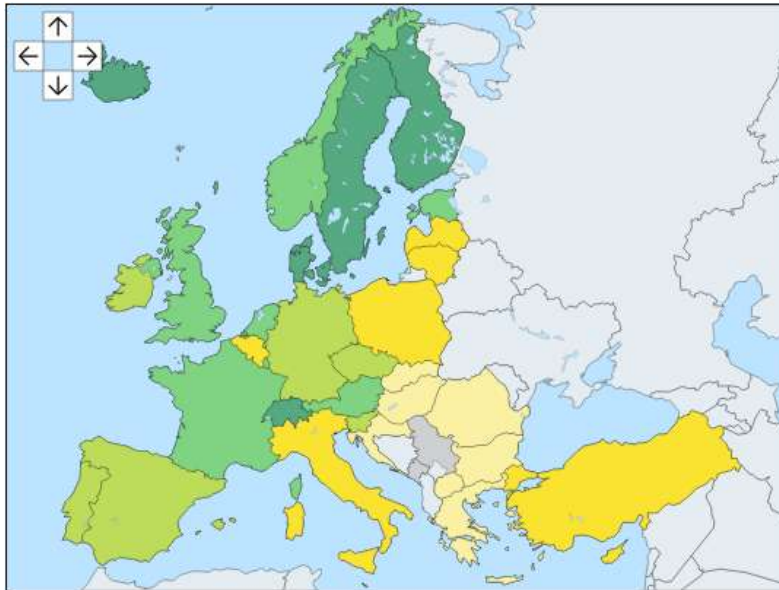
Az információs műveltség és a felnőttoktatás – az információs műveltség és a könyvtárak

A felnőttképzésről Magyarországon a 2013. évi LXXVII. törvény⁹ rendelkezik, amely kimondja, hogy mindinkább szükséges a szakmai, a nyelvi és a támogatott képzések számának növelése. A törvény rendelkezik a felnőttképzési tevékenységet végző jogalanyokról is. Ám a törvény hatálya csak az engedéllyel rendelkező „felnőttképzési tevékenységet folytató jogi személyekre, jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokra, egyéni cégekre, egyéni vállalkozókra, a nemzeti köznevelésről szóló törvény szerinti állami intézményfenntartó központ által fenntartott köznevelési intézményre terjed ki”¹⁰. Ezáltal az informális felnőttoktatási és -képzési tevékenységet végző intézményekre, így a különböző felhasználóképzést végző közgyűjteményi intézményekre sem terjed ki. Sőt a törvény szövegében még csak említést sem tesznek arról, hogy léteznek olyan felnőttkori (informális, nonformális) tanulási formák, amelyek nem kötődnek szervesen oktatási intézményekhez vagy vállalatokhoz. Ezáltal a felnőttoktatás, felnőttképzés különösen érzékeny terület lesz, ugyanis helyének és szerepének egyértelmű tisztázása még nem történt meg hazánkban.

A felnőttoktatás, felnőttképzés hazánkban, Európában és világszerte is nagyon elhanyagolt területnek számít. Jellemző adat, hogy az Európai Unió 28 tagországának valamennyi 25-64 év közötti állampolgára közül csupán 9% vett részt valamilyen felnőttek oktatását, képzését célzó tanfolyamon, kurzuson. Az egész életen át tartó tanulás tekintetében Magyarország – Bulgáriával, Horvátországgal és Romániával egyetemben – sereghajtónak számít, mert a lakosságnak csupán 3%-a tudott beszámolni arról, hogy 2013-ban részt vett valamilyen felnőtt korosztályt érintő oktatásban, képzésben (1. ábra).

Az egész életen át tartó tanulás, a felnőttoktatás és -képzés éppen ezért vált az Európai Unió egyik kiemelt fejlesztési területévé. Az *Európa 2020* című dokumentumban az EU mind a 28 tagországa számára az egész életen át tartó tanulás vonatkozásában a 15%-os célt tűzte ki.¹² A célkitűzés Európa északi országai számára (Finnország, Svédország, Norvégia, Dánia) teljesíthetőnek tűnik, ám hazánkban majdnem ötszörösére kell növelni a felnőttoktatásban, felnőttképzésben résztvevők számát a következő hat év alatt.

1. ábra A felnőttoktatásban résztvevők aránya az Európai Unió 28 tagországában¹¹

Az egész életen át tartó tanulás eszményének megvalósítása érdekében több hazai és európai programot is kidolgoztak, ám a felnőttek érdeklődése sok esetben nem számottevő az ilyen típusú kezdeményezések iránt. Ennek ellenére pozitív példával mindig találkozunk, hiszen a Budapesten, Győrben, Kecskeméten és Pécsen működő *Harmadik Kor Egyeteme* a *Nyugdíjas Egyetem*, a *Nyugdíjasok Akadémiája*, illetve a *Szenior Akadémia*, a rendkívül széles körű ismereteket átfogó előadásokkal, programokkal várja az egyre népesebb közép- és időskorú hallgatótárságot. Ám a programból egyértelműen hiányoznak az információs műveltség témakörébe vágó előadások és a begyakorlás szempontjából nélkülözhetetlen szemináriumok. A szervezett keretek között átadott ismeretek, kompetenciák pedig meg tudják könnyíteni a résztvevők egyes élethelyzeteit, így például az interneten keresztüli kapcsolattartást, elektronikus ügyintézését is.

A felnőttoktatás helye és szerepe így az információs műveltség megalapozása és fejlesztése területén sem tisztázott. A dolgozó középkorú és idősebb felnőttekre a diákság „digitális bennszülöttsége” helyzeti előnyeivel szemben a „digitális bevándorlás”, sőt esetenként a teljes kívülállóság és az ellenállás a jellemző. A felnőtteket érintő képzések ugyanis két szinten is megvalósulhatnak: iskolarendszeren belül, illetve azon kívül. Az iskolarendszeren kívüli oktatás azonban még bizonytalanabbnak mutatkozik, ugyanis a közgyűjteményi

intézmények közül kizárólag a nyilvános könyvtárak alapfeladatai között fogalmazódott meg a könyvtárhasználók segítése a digitális írástudás és az információs műveltség elsajátításában.¹³ Bár nemzetközi szinten jelentős szerepet vállaltak és vállalnak a könyvtárosok, valamint a tudományos és a közkönyvtárak az információs műveltség tartalmának és szintjének meghatározásában, az elsajátítás módszereinek kidolgozásában¹⁴, ezzel Magyarországon még mindig nem számolhatunk. Annak ellenére, hogy 2013 év végén hazánk több mint 900 nyilvános könyvtárat¹⁵ számlált, az információs műveltség elsajátítására irányuló programok még csak a tervezés szintjén sem látszanak létezni.

A köz-, felsőoktatási és szakkönyvtárak mára már nagy múlttal és gyakorlattal rendelkeznek a felhasználóképzés területén, amely elsősorban a könyvtár, a hagyományos és online katalógusok, általános és tudományos keresőmotorok és szakirodalmi adatbázisok használatát foglalja magában. Ám a felhasználóképzés területe a XX. század végén, a XXI. század elején kiegészült az informatikai (számítógép, laptop) és az IKT-eszközök (mobiltelefon, PDA, okostelefon), valamint az internet alkalmazási lehetőségeinek oktatásával is. A technika gyors fejlődése miatt az informatikai ismeretek oktatása hamar helyet kapott a közoktatásban. A könyvtáraknak így elsősorban a közép- és az időskorúak számítástechnikai képzésére kellett fókuszálni, különböző kezdeménye-

zéseket és programokat kidolgozni. Ezek közül egy, a mai napig is nagy népszerűségnek örvendő „Kattints rá, Nagy!”-tanfolyam keretében mind a számítógép, mind az internet használatába bevezetik az időseket. Az internet alkalmazásának témakörei között egyértelműen felismerhetők az információs műveltség egyes elemei, így az internetes keresés, az elektronikus információszerzés. Az informatikai témával kapcsolatos ismeretek megalapozása után viszont szükség van a készségek elmélyítésére, továbbfejlesztésére, szakma-specifikussá tételére is. Hiszen minden egyes korú, foglalkozású, érdeklődésű embernek megvan a sajátos információs szükséglete, amelyekhez különböző információforrások tartozhatnak. Ezért az egyes témakörökhez tartozó információforrások megismerését és alkalmazásuknak begyakorlását a felnőttoktatásnak az egyik központi feladatává kell tenni.

A felnőttoktatás, felnőttképzés és az információs műveltség kapcsolatának lehetőségeit azért fontos kiemelni, mert a PIAAC felmérés eredményei egyértelműen azt igazolták, hogy azok a felnőttek, akik részt vesznek valamilyen szervezett felnőttoktatásban, magasabb szintű információfeldolgozási készséggel rendelkeznek. Még úgy is, hogy ezeknek a képzéseknek nem az információs műveltség elsajátítása és fejlesztése volt a fő célja.

Az információs műveltség és a felnőttoktatás dimenziói

Az egész életen át tartó tanulás eszményének megvalósítása érdekében az információs műveltséget nem csupán a köz- és a felsőoktatásban, hanem a felnőttoktatás során is fejleszteni kell. A felnőttoktatás ugyanakkor nem rendelkezik olyan mélyen gyökerező hagyományokkal és intézményrendszerrel, mint a köz-, illetve a felsőoktatás. A legnagyobb eltérés abból származik, hogy felnőttek oktatását, képzését célzó tevékenység iskolarendszeren kívül is végezhető.

Az információs műveltség iskolarendszeren kívül történő fejlesztésére Magyarországon ez idáig elsősorban a könyvtárak tettek lépéseket. Az 1997. évi CXL. törvényben foglaltak szerint – a 2012. őszi hatályosítás óta – *a nyilvános könyvtárak alapfeladatai közé tartozik a digitális írástudás és az információs műveltség elterjesztése is.*¹⁶ A gyakorlatban történő megvalósításra azonban még nem dolgoztak ki programokat vagy fejlesztési irányokat. Ahogy az eddig vázolt oktatási keretrendszereket, úgy a felnőttoktatásra vonatkozót is

több szinten kell megvalósítani, mindezzel továbbfejlesztve a közoktatásban már elsajátított ismereteket és kompetenciákat az információszerzés és -felhasználás területén. Ezzel összefüggésben az információs műveltség fejlesztését nem csupán az egyes oktatási szintekre szükséges specializálni, hanem a különféle tudomány- és szakterületekre is.

A felhasználóképzés területén már nagy tapasztalattal rendelkező könyvtárak képzési és tanfolyami kínálatának a jövőben egyértelműen bővülnie kell. Hiszen a felnőtt korú felhasználókat – mondhatni – jószerivel magukra hagyták a különböző XXI. századi kompetenciák elsajátítása, a legújabb technikai innovációkkal való megismerkedés, illetve az információs társadalomban a mindennapi tevékenységek gyakorlása kapcsán, így autodidakta módon kell magukévá tenniük a különböző készségeket. Nem létezik olyan, szervezett keretek között megvalósuló, felnőtteknek szóló tanfolyam, kurzus, amelynek célja a XXI. század ismeretbővítésének világában való könnyebb eligazodás. A helyzet sürgős beavatkozást kíván, mert a 20-40 évvel ezelőtt megszerzett képzettségek, végzettségek nem készítették fel az állampolgárokat a jelen és a jövő, exponenciális ütemben változó és fejlődő világára, szükség van az ismeretek korszerűvé tételére, felfrissítésére, az új kompetenciák elsajátítására és fejlesztésére. A profitorientált felnőttoktatással foglalkozó vállalatok profiljába azonban csak nehezen lenne beilleszthető egy információs műveltség elsajátítására, fejlesztésére irányuló kurzus, illetve csak kevesen tehetnék meg, hogy egy ilyen típusú képzésen önköltséges formában vegyenek részt. Éppen ezért hárul nagy feladat a könyvtárakra, mivel ezt az oktatási területen megfigyelhető szakadékok nekik kell majd áthidalniuk.

A könyvtárosoknak mint felnőttoktatóknak fel kell készülniük valamennyi tanulni kívánó társadalmi csoportra, ezért több szintre és felhasználói csoportra specializált képzést is nyújtaniuk kell. Illetve fontos szempont, hogy a már meglévő – de más műveltségterületen zajló – tanfolyamok (így például a számítógép- és internethasználat, a felhasználóképzés) keretében is érintsék az információs műveltség témakörét és ismereteleseit.

A felnőttek információs műveltségének fejlesztése

Mivel az információs műveltség megalapozását, fejlesztését célzó keretrendszer csakis felmenő

rendszerben valósulhat meg, ezért még sokáig számolnunk kell azzal a társadalmi réteggel, amelynek nem volt módja a formális, iskolai keretek között elsajátítani a különböző kompetenciákat. Ezért a könyvtáraknak fel kell készülniük a funkcionális és digitális analfabéták képzésére is. A leszakadó társadalmi csoportok készségeinek, képességeinek, kompetenciáinak megalapozása és fejlesztése különösen fontos az életminőségük javítása, a versenyképességük növelése, valamint a digitális megosztottság enyhítése érdekében.

Az információs műveltség és a felnőttoktatás dimenziójában az IFLA jelentetett meg 2006-ban egy útmutatót¹⁷, amely egyértelműen hozzásegítheti a nemzeteket, hogy kialakítsák saját, az információs műveltséggel összefüggő és az egész életen át tartó tanulást ösztönző stratégiájukat. A dokumentum elméleti alapvetéseket és modelleket tartalmaz az információs műveltség megalapozásával és fejlesztésével kapcsolatban, ám ezek rendkívül jól alkalmazhatók a különböző pedagógiai programok megalkotásához is.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás leghangsúlyosabb feladata a középfokú információs műveltség elterjesztése a felnőttek körében, melynek középpontjában a Z. Karvalics László által 2012-ben kidolgozott modell¹⁸ „társadalmi gyakorlat”-blokkjában szereplő, illetve az általam kiegészített ismerethalmaz áll. Ennek elemei a következők:

- pénzügyi kompetencia,
- aktív állampolgári készségek,
- alapvető jogi ismeretek,

- pszichológiai készség,
- tájékozódási kompetencia,
- egészségügyi és szociális kompetencia,
- kulturális kompetencia.

Az előzőkben felsorolt ismeretkörök részei a középfokú információs műveltségnek, de a köz- és felsőoktatási intézményekben a tanulók csupán érintőlegesen foglalkoznak az adott kérdésekkel. Ezért fontos, hogy a könyvtárak létrehozzanak olyan speciális képzéseket, amelyek célja az információs társadalomban való könnyebb eligazodás. A hatályos könyvtári törvényben előírt nyilvános könyvtári alapfeladat, az információs műveltség elsajátításának támogatása csakis akkor válhat a mindennapok gyakorlatává, ha a kormányzat, a felelős minisztérium, valamint a fenntartó(k) oktatási irányelvekkel, programokkal, módszerekkel, jó gyakorlatokkal és finanszírozási támogatásokkal, illetve ösztönző pályázatokkal folyamatosan segítik az intézmények munkáját.

A felnőttek középfokú információs műveltségét megalapozó képzés a könyvtárakban szervezeten, tanfolyami keretek között valósulhatna meg, amely önkéntes és ingyenes. (A kezdeményezést kezdetben eleinte különböző pályázati forrásokból lehetne finanszírozni, illetve a köz- és felsőoktatási intézményekkel, munkaügyi központokkal történő megállapodást követően a tanfolyam elvégzése beszámíthatna a tanulmányokba vagy akár a munkához jutási támogatásába is.) A tanfolyam hét héten keresztül, heti egy alkalommal, alkalmanként 2x60 percben valósulhatna meg (1. táblázat).

1. táblázat

A tanfolyam tematikája

<p>1. alkalom: Tájékozódási kompetencia: Tájékozódás a könyvtárban – az OPAC megismerése. Tájékozódás az interneten – a Google általános webes kereső megismerése. Tájékozódás az internet segítségével – a Google tájékozódást segítő alkalmazásainak megismerése (Google térkép, Google Föld). A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információs igény és az információforrások azonosításának képessége.</i></p>
<p>2. alkalom: Pszichológiai készség: Közösségi, kapcsolattartó weboldalak és szolgáltatások megismerése – levelezőrendszerek (pl. Gmail), közösségi oldalak (pl. Facebook), chatprogramok (pl. Skype), internetalapú telefonszolgáltatás (pl. Viber). A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információforrások azonosításának, az információ védelmének képessége.</i></p>
<p>3. alkalom: Kulturális kompetencia: Kulturális intézmények megismerése – múzeumok, levéltárak, könyvtárak, kiállítótermek, galériák, színházak, mozik. A kulturális szférához kapcsolódó információforrások, szolgáltatások és alkalmazások megismerése – például</p>

<p>Port.hu, Kultúra.hu</p> <p>A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információs igény és az információforrások azonosításának képessége.</i></p>
<p>4. alkalom: Aktív állampolgári készségek:</p> <p>A társadalomban való aktív részvétel ismeretköreinek megismerése – e-közigazgatás, e-ügyintézés (ügyfélkapu), álláskeresés és -pályázás (Profession, Közigállás), e-bevallás (elektronikus adóbevallás), e-népszámlálás (elektronikus adatgyűjtés).</p> <p>A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információforrások azonosításának, az információk elemzésének, értékelésének képessége.</i></p>
<p>5. alkalom: Egészségügyi és szociális kompetencia:</p> <p>Egészségügyi információforrások, szolgáltatások és alkalmazások megismerése – például Házipatika, Weborvos, Webbeteg, Webnővér, Videoklinika.</p> <p>Szociális intézményekkel, szociális ellátással kapcsolatos információforrások, szolgáltatások és alkalmazások megismerése – például segélyek, pályázatok, alapítványok, egyesületek, segítő szervezetek.</p> <p>A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információ elemzésének, értékelésének képessége.</i></p>
<p>6. alkalom: Alapvető jogi ismeretek:</p> <p>Jogi ügyekhez szükséges információforrások, szolgáltatások és alkalmazások megismerése – Magyar Közlöny, Webjogtár, szakszervezetek, békéltető testületek.</p> <p>A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információforrások azonosításának, az információ elemzésének, értékelésének képessége.</i></p>
<p>7. alkalom: Pénzügyi kompetencia:</p> <p>Pénzügyi tranzakciók elektronikus kezelése – e-bankolás (pl. elektronikus átutalás, PayPal), 3D Secure Code, IBAN, SWIFT kód, elektronikus vásárlás, elektronikus aláírás.</p> <p>A tematikai egység során elsajátítandó készségek, képességek, kompetenciák: <i>Az információforrások azonosításának, az információ védelmének képessége.</i></p>

A középfokú információs műveltség elsajátításának támogatása a könyvtáraknak lételemé és alapfeladata, éppen ezért fontos minél több felnőttoktatási és -képzési program beemelése a könyvtárak feladatai közé. Hiszen minél több felnőttet vonzunk be a könyvtárakba a különböző tanfolyamok, képzések ürügyén, társadalmi szinten annál nagyobb megbecsülést vívhat ki magának az intézmény, és tehet szert újabb könyvtárhasználói csoportokra, akik részt vesznek majd további képzéseken, rendezvényeken, programokon. A képzések lebonyolításakor, a csoportok szervezésekor nagy figyelmet kell fordítani a résztvevők előzetes tudására, hogy azok kerülhessenek egy csoportba, akiknek a „bemeneti” ismeretszintje hasonló.

Összegzés

Az információs műveltség megalapozása és fejlesztése kapcsán érdekes kettőséggel kell számolnunk. Mind a köz-, a felső- és a felnőttoktatás területén hatályos alapidokumentumokban megjelenik ugyan az információs műveltség szellemisége, hiszen az információval való foglalkozás ké-

pessége mindenhol kitüntetett szerepet kap, ám a strukturálatlan ismeretelemek nem állnak össze s épülnek egymásra koherens módon. Éppen ezért nem tud kialakulni az a XXI. századi kulcskompetencia, amely alkalmassá teheti a felnőtteket, hogy eligazodjanak a digitális dzsungelben.

Hivatkozások

- PRENSKY, Marc: Digital Natives, Digital Immigrants. = MCB University Press, 9. vol. 5. no. 2001. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (2014.02.21.)
- PRENSKY, Marc: id.m.
- OECD Skills Outlook 2013. First results from the survey of adult skills. http://skills.oecd.org/documents/OECD_Skills_Outlook_2013.pdf (2014.01.21.)
- OECD Multilingual Summaries. OECD Skills Outlook 2013. First Results from the Survey of Adult Skills. Summary in Hungarian. <http://www.oecdpublishing.org/multilingual-summaries/9789264204256-sum/html/9789264204256-sum-hu.html>

- ⁵ BYERLY, Greg – BRODIE, Carolyn: Information literacy skills models: defining the choices. = STRIPLING, Barbara (ed.): Learning and libraries in an information age: principles and practice. Englewood, Libraries Unlimited, 1999. p. 54–82.
- ⁶ American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago, American Library Association, 1989.
- ⁷ McKENZIE, Jamie: Filling the Tool Box: Classroom Strategies to Engender Student Questioning. <http://fromnowon.org/toolbox.html#Class> (2013.12.26.)
- ⁸ VARGA Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége. E-könyv az információs műveltségről. Pécs, PTE FEEK Könyvtartudományi Intézet, 2008. <http://mek.oszk.hu/06300/06355/html/> (2013.05.27.)
- ⁹ 2013. évi LXXVII törvény a felnőttképzésről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300077.TV (2014.04.12.)
- ¹⁰ Uo.
- ¹¹ Lifelong learning. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/mapToolClosed.do?jsessionid=9ea7d07d30e75f0614b117e94ea6a66dfd9642123821.e340aN8PchaTby0Lc3aNchuNa38Te0?tab=map&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsdsc440&toolbox=types> (2014.04.07.)
- ¹² Európa 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:HU:PDF> (2014.01.21.)
- ¹³ Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV (2014.02.21.)
- ¹⁴ Association of College and Research Libraries: Information literacy competency standards for higher education. <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency> (2013.01.09.)
- ¹⁵ Nyilvános könyvtárak jegyzéke. <http://ki.oszk.hu/content/nyilvanos-konyvtarak-jegyzeke> (2014.02.21.)
- ¹⁶ Az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV (2014.02.21.)
- ¹⁷ LAU, Jesus (ed.): Guidelines on information literacy for lifelong learning. <http://archive.ifa.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (2014.02.21.)

- ¹⁸ Z. KARVALICS László: Információs kultúra, információs műveltség – egy fogalomcsalád értelme, terjedelme, tipológiája és története. = Információs társadalom, 12. évf. 1. sz. 2012. p. 23.

Irodalom

American Library Association Presidential Committee on Information Literacy. Final Report. Chicago, American Library Association, 1989.

Association of College and Research Libraries: Information literacy competency standards for higher education. <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency> (2013.01.09.)

Európa 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:HU:PDF> (2014.01.21.)

BYERLY, Greg – BRODIE, Carolyn: Information literacy skills models: defining the choices. = STRIPLING, Barbara (ed.): Learning and libraries in an information age: principles and practice. Englewood, Libraries Unlimited, 1999. p. 54–82.

CATTS, Ralph – LAU, Jesus (ed.): Towards Information Literacy Indicators. Paris, UNESCO, 2008. http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wp08_InfoLit_en.pdf (2014.02.21.)

EGERVÁRI Dóra: Az információs műveltség megjelenése a magyarországi köz-, felső- és felnőttoktatás területén hatályos alapidokumentumokban. = FODORNÉ TÓTH Krisztina – NÉMETH Balázs (szerk.): A felnőttek tanulását érintő változó szakmai és szakpolitikai felfogások a társadalmi, gazdasági és kulturális kontextusok terében: Tudományos tanácskozás a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Pécs, PTE FEEK, 2014. p. 61–83.

KISZL Péter (szerk.): Trendek a hazai és a nemzetközi könyvtárügyben. Eger, Linceum, 2013.

KOLTAY Tibor: Információs műveltség: Adalékok egy sokarcú fogalom fejlődéstörténetéhez. = Könyv és nevelés, 12. évf. (2007) 2. sz. p. 70–76.

LAU, Jesus (ed.): Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning. <http://archive.ifa.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (2014.02.21.)

McKENZIE, Jamie: Filling the Tool Box: Classroom Strategies to Engender Student Questioning. <http://fromnowon.org/toolbox.html#Class> (2014.02.21.)

PRENSKY, Marc: Digital Natives, Digital Immigrants. = MCB University Press, 9. vol. 5. no. 2001. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> (2014.02.21.)

SEBESTYÉN György: Légy az információs társadalom polgára. Budapest, ELTE Eötvös, 2002.

SIPOS Anna Magdolna: Információs kompetencia – realitás vagy frázis? Az információs kompetenciával kapcsolatos ismeretek oktatása a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros képzésében. = HERDON Miklós – PETHŐ Attila (szerk.): Informatika a felsőoktatásban 2008. Debrecen, Debreceni Egyetem, Informatikai Kar, 2008.
<http://www.agr.unideb.hu/if2008/kiadvany/papers/F73.pdf> (2013.12.28.)

VARGA Katalin: Az információtól a műveltségig. Az információs műveltség alapjai. Budapest, L'Harmattan, 2013.

VARGA Katalin (szerk.): A 21. század műveltsége. E-könyv az információs műveltségről. Pécs, PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet, 2008.
<http://mek.oszk.hu/06300/06355/html/index.htm> (2013.12.16.)

Z. KARVALICS László: Információs kultúra, információs műveltség – egy fogalomcsalád értelme, terjedelme, tipológiája és története. = Információs társadalom, 12. évf. (2012) 1. sz. p. 7–43.
http://epa.oszk.hu/01900/01963/00036/pdf/EPA01963_informacios_tarsadalom_2012_1_007-043.pdf (2014.01.18.)

Beérkezett: 2014. XI. 8-án.

Egervári Dóra

a Pécsi Tudományegyetem Felnőtt-képzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézetének tanársegéde.
E-mail: egervari.dora@feek.pte.hu

2015/01/23

**Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár**

SAJTÓKÖZLEMÉNY

KULTURÁLIS SZAKEMBEREK KÉPZÉSE A BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM ORSZÁGOS MŰSZAKI INFORMÁCIÓS KÖZPONT ÉS KÖNYVTÁRBAN

25,31 millió forint európai uniós támogatásból valósult meg a kulturális szakemberek képzése a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban. A projekt keretében többek között nyelvtanfolyamok, informatikai és szemléletformáló képzések valósultak meg.

A TÁMOP-3.2.12-12/1/KMR-2012-0019 azonosítószámú projekt célja a könyvtári szolgáltatások bővítése és színvonalának emelése volt a kulturális szakemberek képzése által. A projekt időtartama alatt a könyvtár szakmai munkakörben foglalkoztatott munkatársai részesültek oktatásban.

A képzések témakörei széles palettát öleltek fel. A kulturális szakemberek részt vehettek informatikai szoftver ismeretek képzésen, az itt tanultakat az irodai munkavégzéshez használhatják elsősorban. Korszerű munkavégzési, valamint szervezetfejlesztési kompetenciák növelésére, továbbá szolgáltatásfejlesztési és értékteremtési gyakorlatok elsajátítására is sor került a projekt megvalósítása során. A résztvevők emellett a hatékony munkavégzés módszereit is megismerhették, illetve az általános és kulturális-szakmai angol nyelv terén is bővíthették tudásukat.

A program során megszerzett ismeretek emelik a könyvtár munkájának szakmai színvonalát a munkatársak egyéni kompetenciáinak fejlesztése révén, valamint hozzájárulnak az intézmény hatékonyabb és eredményesebb működéséhez.

A projektről bővebb felvilágosítás az ibudahazy@omikk.bme.hu e-mail címen kérhető.

Áts József

Az MTMT és az intézményi hozzárendelés

A tudományos kutatások területén a források elosztásában és a tudományos címek odaítélésében nagy jelentősége van a kutatók és a kutatóintézetek publikációs tevékenységének. A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) azért jött létre, hogy a magyar tudományos közlemények egységes elvek alapján feldolgozott hiteles forrása legyen. A hitelesség biztosítása első szinten lehetőség szerint a könyvtárosok feladata, mert rendelkeznek a bibliográfiai adatok felvételéhez szükséges ismeretekkel, jártasak a dokumentumtipológiában – ami a tudományos közlemények minősítésében kap fontos szerepet, és mindennapi tevékenységük része az eredeti források felkutatása –, ami pedig a publikációk adatainak ellenőrzésében elengedhetetlen. A bibliográfiai adatok között kiemelt szerepe van a szerzői közreműködésnek, mivel ez tükrözi a szerző hozzájárulását a publikációhoz. Újabb keletű tevékenység a könyvtárak számára az intézményi repozitóriumok működtetése, amiben a publikációk teljes szövegéhez felvett adatok sorában szükség van a kutatóhelyek meghatározására is. Jelen írás azt járja körül, hogy az MTMT-ben a publikációk létrehozásában közreműködő kutatószervezetek közleményekhez rendelése során milyen problémák merülnek fel.

A szerzők és az intézmények publikációs teljesítményének mérése az MTMT segítségével

Mindenekelőtt vizsgáljuk meg, hogyan is tükrözi az MTMT a tudományos minőséget, és ennek alapján hogyan jelenik meg az egyes kutatók, illetve kutatószervezetek teljesítménye!

Mind az egyéni, mind az intézményi értékeléshez fel kell tölteni az MTMT-be az értékelés időszakának publikációit, illetve az azokat idéző közleményeket. A publikációk minősítésére háromszintes besorolás szolgál.¹ Az első szinten a publikáció „jellegét” kell meghatározni. A kutatói megméréstésben a „Tudományos” jellegű publikációkat számolják el. Más szempontú bírálatokban az „Oktatási”, az „Ismeretterjesztő” és a „Közérdekű” jellegű publikációk is beszámítanak. Saját területükön a „Műszaki” és a „Művészeti” jellegű „alkotásokat” is figyelembe veszik. A következő két szint a könyvtári gyakorlatban is alkalmazott dokumentumtipizálás. A „típus”- hasonlóan az integrált könyvtári rendszerek dokumentumtípusához – egyben meg-

határozza az adatbázis adatbeviteli űrlapját is. Az MTMT-ben a „Könyv jellegű kiadvány”, a „Könyvrészlet”, a „Folyóiratban, periodikumban megjelent”, az „Egyéb konferenciakötet”, az „Egyéb konferenciaközlemény”, az „Értekezés”, az „Oltalmi formák”, az „Alkotás”, és az „Egyéb, nem besorolt” típusok szerepelnek. A típusokon belül található a „besorolások”, amelyek nemcsak a „típushoz”, hanem a „jelleghez” is kötődnek, például a „Könyv” típuson belüli „Felsőoktatási tankönyv” jellege csak „Oktatási” lehet. A jelleghez hasonlóan a besorolásnak is meghatározó szerepe van a teljesítmény mérésében, például a „konferenciaközleményt” a bírálatok többsége figyelembe veszi, míg az „Absztraktokat” nem. A közleményekhez felvett idéző közleményeket is jellegük, típusuk és besorolásuk alapján értékelik.

A publikáció bibliográfiai leírásához a könyvtári feldolgozó munkához hasonlóan külön hozzá kell rendelni az egységesített szerzői nevet, bár nem maximum 3, hanem akár 3000 szerző esetében is. Ez az MTMT-ben a szerző nevéből, a mögötte zárójelben általa megadott szakterületéből, illetve

a háttérben a nyolcjegyű MTMT szerzői azonosító számból áll. A szerző MTMT-beli publikációs listáján az a közleménye szerepel, amelyhez egységesített neve hozzá van rendelve. A szerző értékelésekor listájáról azokat a közleményeket és idéző közleményeket veszik figyelembe a jelleg, típus és besorolásban megadott értékek szerint, amelyeknek nyilvánosságra hozatala – jóváhagyása – megtörtént. Az intézményi teljesítmény értékelése hasonló elven épül fel. A publikáció létrejöttében közreműködő kutatószervezetet csatolni kell a publikációhoz annak érdekében, hogy az adott publikációt beszámítsák az értékelésbe. A szervezetet az a szerző, adatkezelő vagy adminisztrátor rendelheti a publikációhoz, akit az MTMT intézményi adminisztrátorok által felépített szervezeti struktúrában az adott szervezetéhez hozzákapcsoltak.

Az egyéni teljesítmények értékelésében az MTMT széles körben elterjedt, etalonná vált. Az országos tudományos erőforrások és címek elnyeréséért benyújtott pályázatokon túl az intézményen belüli értékelésben is, sőt már magán alapítványokban is „MTMT-ből kinyomtatott bibliográfiát” kérnek, mint például a *Hahn István* ókortörténész emlékére állított díj odaítélésénél a Non Omnis Moriar Alapítvány.² A kutatószervezetek teljesítményét az MTMT segítségével eddig a *Magyar Tudományos Akadémia* (MTA) és a *Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság* (MAB) értékelte, utóbbi a doktori iskolák kapcsán. Az áttörést várhatóan az fogja jelenteni, amikor a *Felsőoktatási Informatikai Rendszer* (FIR) is az MTMT-től kéri be az intézmények publikációiban és azok idézettségében kifejeződő teljesítményét. A doktori iskolák értékelésében nem közvetlenül a doktori iskolák égisze alatt megírt publikációkat vizsgálták, mert a doktori iskolák affiliációjával (intézményi hovatartozásával) jellemzően csak PhD hallgatók publikáltak. E helyett az egyes iskolákban részt vevő törzstagok, témakiírók és témavezetők publikációs teljesítményét ellenőrizték.

Intézményi affiliáció és intézményi szerző az MTMT-ben

Az MTA és a MAB eltérő gyakorlata az intézményi publikációs teljesítmény mérésében felveti a kérdést, hogy hogyan is értelmezhető egy publikáció vagy szerző intézményi hovatartozása. Az alábbi lista áttekinti az ezzel összefüggő fogalmakat.

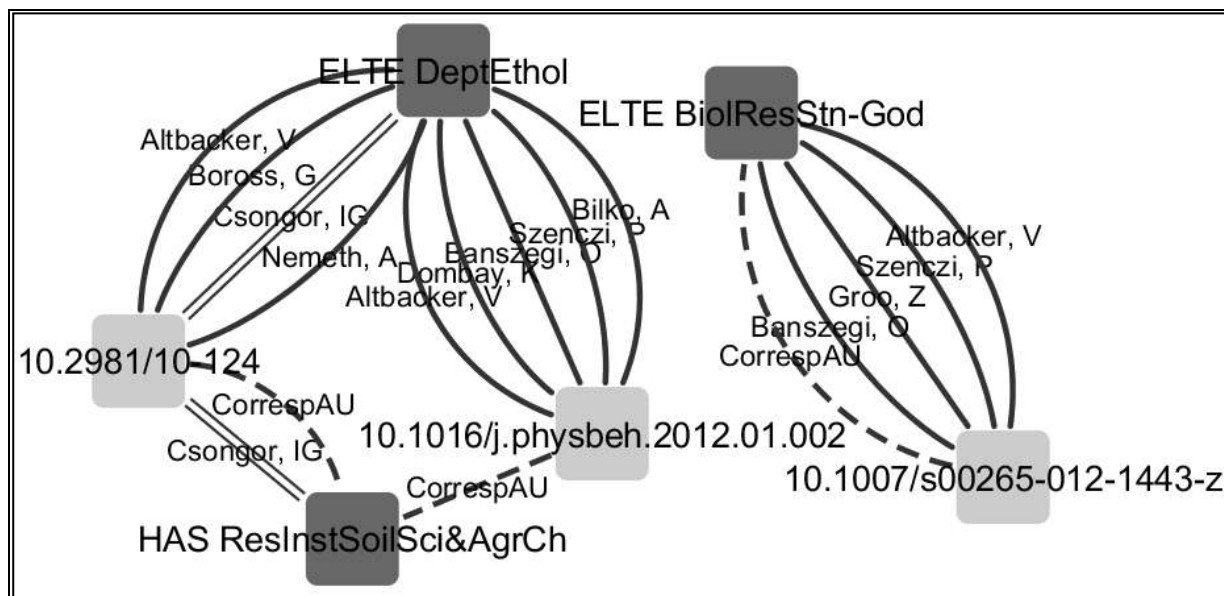
- A publikációk affiliációja:
  - a közlemény szerzői által a közlemény létrehozásához kapcsolódóan megnevezett intézmény, szervezet,
  - szerzőnként más-más lehet,
  - egy szerző többet is megadhat,
  - egy adott közleménynél nem feltétlenül a szerző főállású kutatóhelyéhez kötődik.
- Intézményi szerzők:
  - az intézménnyel főállású jogviszonyban álló szerzők.
- Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők:
  - az intézménnyel főállású jogviszonyban álló és az MTMT-ben az intézmény szervezetéhez rendelt szerzők,
  - további minden olyan szerző, aki legalább egy intézményhez kötődő affiliációjú publikációja révén az MTMT-ben az intézmény szervezetéhez lett rendelve.
- MTMT intézményi hozzárendelés:
  - történhet szerzőn keresztül – jelenleg csak egy adható meg,
  - történhet közvetlenül a publikáción keresztül – több is megadható,
  - a publikációhoz akár a szerzőn, akár közvetlenül a publikáción keresztül történt, a publikáció megjelenik a szervezeti publikációk keresésének eredményeként, és így az intézményi értékelésben is.

Tekintsük meg mindezt egy konkrét példán keresztül.³ Kezdjük az „MTMT intézményi hozzárendeléssel”. Ha egy szervezet hozzájárult ahhoz, hogy a nyilvános keresőben is lehessen a szervezet publikációit a szervezet szerint keresni, az MTMT nyilvános felületének „Részletes keresésében” ezt különböző szempontok szerint megtehetjük. Nézzük meg, hány 2012-ben publikált folyóiratcikket kapcsoltak hozzá az MTMT-ben az *ELTE TTK Biológiai Intézetének Etológiai Tanszéke*hez! Az eredmény 7 találat. Ha viszont azt szeretnénk tudni, hogy az ELTE TTK Biológiai Intézetének Etológiai Tanszéke esetében „Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők” 2012-ben hány folyóiratcikket publikáltak, eredményül 27 találatot kapunk. Ezt a nyilvános felületen már nem lehetne egyetlen kereséssel megoldani, és a szervezet felvett szerzőkkel is tisztában kellene lenni a szerzőnkénti kereséshez. Az intézményi MTMT adminisztrátorai viszont az MTMT adminisztrátori felületének „Összetett keresésében” az intézmény kiválasztása után az intézmény melletti „SZ” gombra

kattintva meg tudják jeleníteni az intézményi szerzőket és így ki tudják listázni publikációikat (egyes szerzők nevükre kattintva el is távolíthatók a szerzői listából). Ha ellenőrizni akarjuk, hogy az MTMT-be az affiliáció jól lett-e felvéve, megtekinthetjük az eredeti publikációkban „A publikációk affiliációját”. „Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők” 2012-ben publikált 27 folyóiratcikkéből az első háromban megadott affiliációt az 1. ábra mutatja.

Az 1. ábrán a cikkeket DOI azonosítójuk reprezentálja (10. .../...) – az ábrán a világosszürke csomópontok. Az affiliációként megadott szervezeteket a sötétszürke csomópontokon találjuk. Az összekötő vonalakon található a szerzők neve. Dupla vonal ábrázolja a többes affiliációt megadó szerzőt. A szaggatott vonal a publikációhoz levelezési címként megadott intézményt mutatja. Látható, hogy az első cikknek 3 tisztán etológiai tanszéki (ELTE DeptEthol) szerzője van, emellett egy olyan szerzője, aki a tanszék mellett az MTA Talajtani és Agrokémiiai Kutatóintézetét (HAS ResInstSoilSci&AgrCh) is megadta. A cikk levelezési címe az MTA intézet. Az ábrán nem látható, de a szervezethez tartozó szerzők megkeresésekor a megjelenő listával összevetve megállapítható, hogy az Etológiai Tanszékhez a publikáció négy tanszéki affiliációt megadó szerzőjéből egy szerző van felvéve. A második cikknél mind az öt szerzőnél a tanszék szerepel, a levelezési cím az MTA kutatóintézet, a tanszékhez rendelt szerzőkből pedig két szerző van felvéve. A harmadik cikk minden szerzőjénél a

Gödi Biológiai Kutató Állomás (ELTE BiolResStn-God) a feltüntetett affiliáció, ugyanaz levelezési cím, a szerzők közül kettő van az Etológiai tanszékhez rendelve, ugyanazok, mint a második cikkhez. Megjegyzendő még, hogy a Gödi Biológiai Kutató Állomás kutatószervezetként nincs felvéve az MTMT-be. A három mintaként kiragadott publikáció sok, a szerzők bevonása nélkül nehezen megoldható problémát vet fel. E példák kapcsán sem kerülhető meg az „Intézményi szerzők” más-hová publikálásának kérdése. A probléma jogi és etikai vonatkozásait kifejtő, a *Magyar Tudomány* folyóiratban 1997-ben megjelent „Kié a tudományos közlemény” című írásában *Makara B. Gábor* így teszi fel a kérdést: „... vajon egy kutatóintézet vagy egyetemi tanszék sajátjának tekintheti-e azokat a közleményeket, amelyeket munkatársai olyankor írtak, amikor tartósan külföldi egyetemen, tudományos kutatóintézetekben alkalmazottként vagy ösztöndíjasként dolgoztak, és publikálható eredményekhez vezető *kutatásaikat külföldi forrásokból fedezték*”.⁴ A cikk nem vesztett aktualitásából, MTMT adminisztrátorok és a publikációs tevékenység értékelésével foglalkozók számára kötelező olvasmány. Az eltelt idő óta némileg színesebbé vált a belföldi paletta. Számolnunk kell többek között a publikálásba bevont mesterképzésben résztvevőkkel, más intézmények munkatársaival, mint a publikáló intézetnél is kutató PhD hallgatókkal, vagy éppen a projektszervezetek keretében kutatást végzőkkel.

1. ábra Három publikáció intézményi affiliációja

Az intézményi hozzárendelés problémái

A példákban láthattuk, hogy az affiliáció azonosítója akkor sem egyértelmű, ha a publikáció tartalmazza azt. Ha adatbázisokban kutunk szervezeti affiliációra keresve, gondot jelent még az egységesség hiánya, azaz a névforma, a rövidítés és az idegen nyelvű változat eltérései, valamint az affiliáció nem megfelelő mélységű szerepeltetése. Például a sok szerző által írt cikkeknel többnyire nem vesznek fel intézményen belüli szervezeti egységet affiliációként. A legnagyobb problémát azonban az jelenti, hogy egyes tudományterületeken máig nem vált általánossá az affiliáció feltüntetése. Ahogyan az 1997-es cikkből idézett részlet is mutatja, a legkézenfekvőbb megoldásként kínálgató főállású szerzői munkahely affiliációként történő figyelembe vétele sem történhet mérlegelés nélkül.

Az MTMT használata során is vannak még affiliációval összefüggő megoldásra váró problémák. Ezek közé tartozik, hogy a publikáció egy-egy szerzőjéhez csak egyetlen intézményi affiliáció rendelhető, a további affiliációk közvetlenül a publikációhoz rendelhetők csak, így az affiliáció megjelenik az intézményi teljesítményben, de nem hozható közvetlen összefüggésbe a szerzővel. Ez a probléma legkésőbb az MTMT2 Projekt⁵ – lezárásáig rendeződik. Az MTMT-ben a szerzői hozzárendeléssel szemben nem kötelező az intézményi hozzárendelést megadni egy publikáció jóváhagyásához. Ha az adatbevitelt a szerző végzi, ez számára közvetlenül nem jelent olyan kényszert, mint saját publikációs tevékenységének megfelelő megjelenítése. Azok számára, akik könyvtári rendszerekben végeztek feldolgozó munkát, a legnehezebb azt megszokni az MTMT-ben, hogy nem férhetnek szabadon hozzá azokhoz a publikációkhoz, amelyekkel foglalkozniuk kell. Az első adatbevitő olyan jogokkal rendelkezik egy publikáció adatai fölött, hogy ha munkáját kellő körültekintés nélkül végzi, megnehezíti a további szerzők és adminisztrátorok számára az adott publikáció adatainak kiegészítését, beleértve az intézményi affiliáció felvitelét is. A problémák sorában kiemelt jelentősége van a szervezeti változások kezelésének az MTMT-ben, de ez részletesebb kifejtést igényel.

A szervezetek historikus kezelése

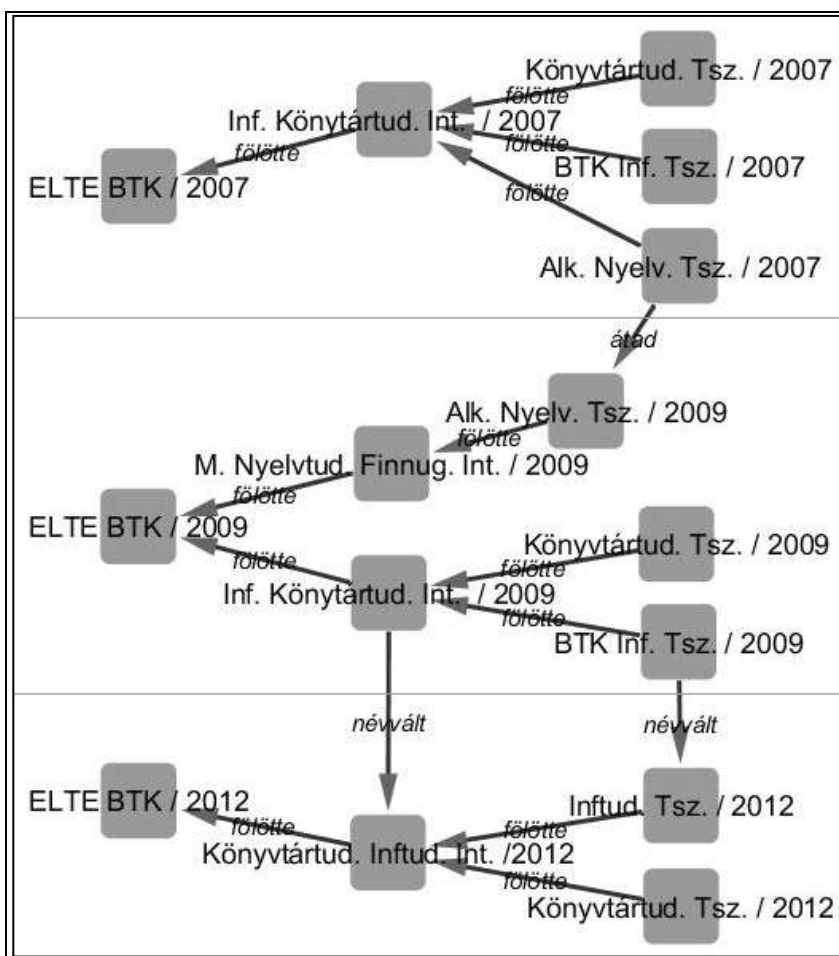
Az MTMT-ben elindult az időbeli szervezeti változások kezelése,⁶ aminek eredményeképpen a szükséges egyeztetések és a „közelmúlt” szerve-

zeti változásainak feltöltése után lehetőség lesz a publikáció időpontjában ténylegesen létező szervezethez kapcsolni a közleményt. A szervezetek változásának követését az eddigi „ős” – felettes – szervezetre mutató kapcsolat mellé felvett hat új kapcsolattípus biztosítja: összevonás-szétválás, újmegszűnt, névváltozás, szervezet átadás. A jogszabály-adatbázisokban megszokott „időgép” funkcióval egy adott időpontban érvényes szervezeti publikációkat is kereshetjük (2. ábra).

A szervezeti mozgások bonyolultak, sok esetben nem modellezhető a szervezeti struktúra egyszerű faszervezetű hierarchiaként. A 2. ábra az ELTE Könyvtártudományi Tanszék közvetlen szervezeti struktúrában való elhelyezkedését ábrázolja három különböző időben: 2007-ben, 2009-ben és 2012-ben, az utóbbi két állapot közvetlenül a változások utáni struktúrát képezi le. A kutatószervezetek között fontos szerepet töltenek be a projektszervezetek, amelyek egy-egy kutatási feladatra jöttek létre, nem is feltétlenül jelennek meg az intézmény SZMSZ-ében, de elszámolásukhoz publikációs tevékenységüket fel kell vinniük az MTMT-be. Változásaikat a hagyományos szervezeteknél is nehezebb nyomon követni. Minél nagyobb a múltja egy szervezetnek, annál nehezebb utána járni egy-egy szervezeti egység indulási idejének és a szervezeti egységek változásainak. Ha az MTMT-ben egy intézmény egy adott időponttól jeleníti meg szervezeti egységeit, akkor döntenie kell arról, hogy hogyan kezeli a nehezen megállapítható létrehozási dátumok kérdését. Ez történhet akár egy általánosan megadott kezdő dátum meghatározásával is. Nem kell viszont tartani attól, hogy a szervezeti változásokat betöltésre az MTMT-nek átadók „végzetes” hibákat követhetnek el. A jelenlegi betöltés „csak” a közelmúltat érinti – kötelezően 2007-től, ajánlottan 2000-től.⁷ Mivel most egy-egy intézmény szervezeti változásainak visszamenőleges feldolgozása egyszerre, és nem a szoftverfrissítésben is megszokott „verzióról-verzióra” módszerrel történik, így az ebből fakadó nehézségek miatt a változások betöltése „félautomata” módon, az érintettekkel való interaktív párbeszéd formájában valósul meg.

Az intézményi hozzárendelés átláthatósága

A szervezeti változások megjelenítése és a szerzőnkénti többes affiliáció lehetősége az MTMT két nagy adóssága az intézményi hozzárendelés átláthatóságának biztosításában.

2. ábra Az ELTE Könyvtudományi Tanszékének szervezeti kapcsolatai három különböző időben

A publikációkat rögzítő szerzők, adatkezelők és az ellenőrzést végző intézményi adminisztrátorok jogi-etikai felelősségéről is szó esett már a példaként bemutatott publikációk affiliációja kapcsán.

Nem maradhatnak ki az átláthatóság érdekében végzett feladatokból a tudományos életnek azok a szervezetei, amelyek az MTMT-ben meghatározzák, hogy a publikációs teljesítmények és hatás (idézettség) méréséhez az MTMT-ben a publikációkhoz milyen paramétereket kell felvenni. Az már az egyes bíráló szervezeteken múlik, hogy az MTMT-ben beállított minőségi paraméterekből saját értékelési rendszereikben mit vesznek át. Megnehezíti az értékelést a sokféle tudományterület publikációs szokásainak változatossága, mert az egyértelműség és átláthatóság nem mehet a rugalmasság rovására. Az adott keretek rugalmasságával kapcsolatos elhíresült mitológiai hasonlat a Prokrusztész-ágy. Prokrusztész, a nyújtogató, a hírhedt Attikai rabló áldozatait ágyába fektette. Aki

lelógott róla, abból levágott, akinek kicsi volt azt addig nyújtotta, amíg pontosan az ágy keretei közé nem illett. Kevésbé emlegetik a történet végét, amikor a Minótaurusz-ölő Thészeusz végül saját „keretei” közé kényszerítette Prokrusztészt.⁸ Az MTMT történetében a Prokrusztész-ágy tanmeséjére a 2013. évi doktori adatbázisba történő programozott MTMT-import emlékeztetett, mert a szigorú beállítások miatt a minőségi publikációk egy részét sem lehetett beimportálni a fogadó adatbázisba. Ez azt vonta maga után, hogy a szerzők és az adminisztrátorok a sikeresebb áttöltés érdekében az MTMT-ben módosították a korábban már következetesen beállított adatok sokaságát. A 2014-es adatátvétel előtt ezért több ponton változtatásokról határozott a MAB.⁹

Az intézményekre is hárulnak feladatok az affiliáció terén: ha még nem tették meg, szabályozniuk és ellenőrizniük kell az affiliáció jogosságát, kötelezettségét, egységességét és az MTMT-ben történő

rögzítését. Mindehhez az intézményi repozitórium nyújthatja a teljes szövegén alapuló ellenőrzés lehetőségét. A repozitórium igényt generál a publikációs tevékenység elemzésére és ennek belső minőség-biztosításban történő felhasználásra. Ráadásul a repozitórium MTMT-vel történő összehangolása elképzelhetetlen egy saját, a folyamatos szervezeti változásokat azonnali hatállyal feldolgozó nyilvántartás nélkül. Természetesen a visszamenőleges feldolgozást is célszerű minél előbb megoldani. A szervezetek nyilvántartásának egységességét adatbázis garantálja, de áttekinthetőségének nélkülözhetetlen eleme a vizuális ellenőrzési lehetőség is. Forrásként támaszkodnia kell a humán erőforrást nyilvántartó rendszerre, mert a szerzők intézményhez rendeléséhez tudni kell, hogy mikor, milyen szerződéssel dolgoztak egy adott szervezeti egységnél. Emellett a projektszámolású kutatási szervezetek nyomon követéséhez a kutatás-nyilvántartási rendszerrel is kapcsolatban kell lennie. Végül az intézmény autentikációs rendszerének bevonása a hozzáférési jogosultságok alapján megmutatja, hogy ténylegesen kik azok a szerzők, akik egy adott szervezeti egység kutatásaiban részt vesznek.

Összegzés

Még előttünk áll az intézményi teljesítmény affilációalapú értékelésének széleskörű elterjedése. Az MTMT-ből teljesítendő adatszolgáltatások történetét nem a „türelmi idő” jellemzi. A ránk váró mennyiségi és minőségi kihívást jelentő feladatokon akkor tudunk úrrá lenni, ha ki-ki – döntéshozók, szabályalkotók, szerzők, adminisztrátorok – a maga területén időben megteszi a szükséges lépéseket. Cikkemben négyévnnyi ELTE intézményi MTMT adminisztrátori tapasztalattal a hátam mögött ehhez kívántam támpontokat nyújtani.

Irodalom

Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság: A MAB által elfogadott MTMT publikációs kategóriák. = Akkreditációs Értesítő, 19. évfolyam 2. szám. 9–14 p.

Elérhető:

http://www.mab.hu/web/images/doc/kiadvanyok/Ertesito_2014-2.pdf Letöltve: 2014. október 5.

Magyar Tudományos Művek Tára: Időbeli szervezeti változások kezelése az MTMT-ben

MTA KIK, 2014. október 17.

https://www.mtmt.hu/system/files/tortenet_i_intezmenykezes_az_mtmt-ben_historikus.pdf Letöltve: 2014. október 5.

Magyar Tudományos Művek Tára. Bibliográfiai Szakbizottság: Jelleg – Típus – Besorolás: Alkotás főtípussal bővített verzió, 3.2. MTA KIK, 2013. október 17.

Elérhető:

https://www.mtmt.hu/system/files/tipus_jelleg_beorolas_v3.2_0.pdf

Magyar Tudományos Művek Tára. Program Tanács: Tagintézmények historikus szervezeti kialakítása az adatbázisban. MTA KIK, 2014. június 27.

Elérhető:

<https://www.mtmt.hu/hirek/tagintezmenyek-historikus-szervezeti-kialakitasa-az-adatbazisban> Letöltve: 2014. október 5.

MAKARA B. Gábor: Kié a tudományos közlemény? = Magyar Tudomány, 1997. (104. kötet = Új folyam 42. kötet) 9. sz. p. 1121–1123.

Elérhető:

http://real-j.mtak.hu/154/1/MATUD_1997.pdf#page=1151 Letöltve: 2014. október 5

Non Omnis Moriar Alapítvány: Hahn István-díj, 2014.: pályázati felhívás.

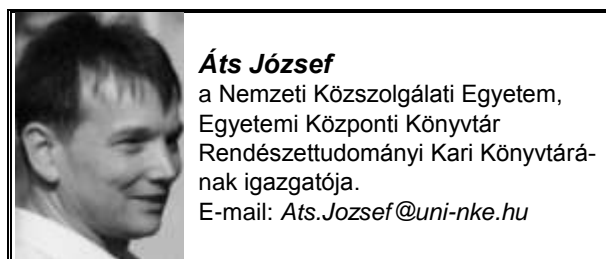
Németh György, R. Hahn Veronika, 2014. Elérhető: <http://okorportal.hu/hirek/hahn-istvan-dij-palyazati-felhivas.html> Letöltve: 2014. október 5.

Prokrussztész : szócikk. = Szabó György: Mitológiai kislexikon. Budapest, 1998. 256. p.

Hivatkozások

- 1 MTMT BSZB 2013.
- 2 Non Omnis Moriar Alapítvány 2014.
- 3 A lekérdezések 2014 júliusában történtek.
- 4 MAKARA 1997. 1121. p.
- 5 TÁMOP-4.2.5.A-11/1-2012-0001 – A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) publikációs adatbázis szolgáltatások országos kiterjesztése
- 6 MTMT KIK 2014.
- 7 MTMT PT 2014.
- 8 SZABÓ 1989.
- 9 MAB 2014.

Beérkezett: 2014. X. 6-án.

Hol tart a következő generációs katalógus?

260 amerikai és kanadai egyetemi könyvtár online katalógusának vizsgálatát bemutató tanulmány

Az ún. *következő generációs katalógus* (next generation catalog = NGC) fogalma nem újdonság a könyvtárosok számára. A kor követelményeinek megfelelő, fejlett online katalógus témája először 1997-ben bukkant fel a szaksajtóban (Trommer, 1997), majd 2006-ban egy konkrét projekt kapcsán merült fel a téma (az Endeca bevezetése a North Carolina-i Egyetemen – Antelman et al., 2006), míg a következő évben Marshall Breeding foglalta össze egy hosszú tanulmányban a következő generációs katalógus jellemzőit (Breeding, 2007), így a fogalom konkrét formát öltött. Három gyakorlati vizsgálat is született a témában. Az első tizenhárom új-zélandi egyetemi könyvtár OPAC-jait elemezte (Luong és Liew, 2009), s arra az eredményre jutott, hogy nagyon sok kívánatos funkció (pl. címkefelhő, facettás navigáció, népszerűségi ráta, hasonló témájú dokumentumok ajánlója) hiányzik a katalógusokból. Egy másik szignifikáns tanulmány (Merčun és Žumer, 2008) hat OPAC (a szlovén közös katalógus – COBISS, négy amerikai közkönyvtár és a WorldCat) jellemzőit hasonlította össze az Amazon tulajdonságaival. Véggkövetkeztetésük az volt, hogy bár felületük modernizálásában a katalógusok törekszenek arra, hogy tartsák a lépést a kor követelményeivel, a kínált funkciók messze elmaradnak az Amazon által felkínáltakétól. A harmadik tanulmányban (Yang és Hofmann, 2010) három független integrált könyvtári rendszer (Koha, Evergreen és Voyager) online katalógusait vizsgálták a következő generációs katalógus Breeding által definiált jellemzőinek fényében. A vizsgálat eredménye szerint a Koha OPAC-ja közelíti meg leginkább az NGC-t hat jellemzővel, a következő, az Evergreen négy NGC-jellemzővel bír, míg a Voyager mindössze három elvárt tulajdonságot tudott felmutatni.

A tanulmány arra keresi a választ, hogy a jelenlegi online katalógusok mennyiben közelítik meg a

következő generációs katalógus követelményeit az egyetemi könyvtárakban, Észak-Amerikában. A szerzők véletlenszerűen választottak ki 260 főiskolát és egyetemet a 2560 számon tartott akadémiai intézmény közül (tehát a teljes állomány körülbelül 10%-át), hogy statisztikai módszerekkel vizsgálják azok könyvtárainak online katalógusait. A szerzők egy tizenkét jellemzőből álló listát használtak abból a célból, hogy felbecsüljék és összehasonlítsák, majd értékeljék a vizsgált könyvtárak online katalógusainak tulajdonságait. A lista a következő generációs katalógusnak a könyvtári szakirodalomban egységesen elfogadott tizenkét legfontosabb jellegzetességét (Yang és Wagner, 2010) tartalmazza. A vizsgálatot végzők OPAC-ként tekintettek mindarra, amit a könyvtárak „katalógusként” jelöltek meg, holott azok némely esetben „discovery tool”-ként (felfedező eszköz) vagy „discovery layer”-ként (felfedező réteg) voltak megnevezve. Ezek lényege, hogy meglévő OPAC-modulra épülve (annak háttérével), kiegészítő funkcióként működnek, és a vizsgált könyvtárak 16%-ában találtak ilyen eszközöket. Az intézmények 69%-a csak hagyományos online katalógust használ gyűjteménye prezentálására. Néhány könyvtár egy időben több OPAC-felületet is használt, ezért minden felület külön lett kielemezve. Mivel egyes könyvtárak ugyanolyan típusú katalógust használnak, ezért ezeknek csak egy példányát vizsgálták. A kiválasztott intézmények 15%-ának nem volt weboldala vagy nem biztosítottak online hozzáférést a katalógusaikhoz, illetve csak tagjaik számára (felhasználónév és jelszó használatával) tették lehetővé a katalógus elérését, így ezek a felmérés során nem voltak vizsgálhatók. Mindent összevetve 233 egyedi OPAC lett analizálva. Az adatgyűjtés 2009 szeptembere és 2010 júliusa között zajlott.

Az eredmények bemutatása a következő generációs katalógus tizenkét legfontosabb jellemzője mentén:

1. Egyponthozzáférési lehetőség a könyvtár összes forrásához. Az online katalógusnak akár egyszerű, akár egyesített keresés segítségével biztosítani kell a hozzáférést a teljes állományhoz, beleértve az elektronikus adatbázisok cikkeit, a könyveket, a digitális gyűjtemények anyagait. Egyetlen keresés el kell, hogy vezessen az összes releváns találathoz a manapság leginkább jellemző, külön adatbázisokban való keresés helyett.

A vizsgálat során komoly hiányosságokat találtak a szerzők az egyponthozzáférés biztosításánál, különösen a digitálisan archivált tételek elérése, illetve a cikk-szintű visszakeresés területén. Egyszerű keresés esetén a klasszikus OPAC-kal rendelkező intézmények egyikében sem voltak adatbázisban tárolt cikkek a találati listában. A teljes mintából mindössze kilencben – és ezek mindegyike felfedezőeszköz (discovery tool) volt, hét esetben a WorldCat Local, kettőben pedig a Summon – működött a cikk-szintű visszakeresés. A WorldCat Local lehetővé teszi a szimultán keresést többféle cikk-adatbázisban, helyi és konzorcionális katalógusokban. Egyedül az említett két alkalmazásról mondható el, hogy teljesítik az egyponthozzáférés összes kritériumát.

Két további eszköz, az *Ex-Libris IKR Primo*-ja és az *Innovative Interfaces Encore*-ja szintén biztosítja az egyesített keresést, azonban nem egyetlen lépésben.

Az *egyesített keresés* az egyik legfontosabb, ugyanakkor legbonyolultabb elvárás, nem csupán technikai szempontból, hiszen a különféle adatbázisokban történő keresést, és azok egységes megjelenítését lehetővé tevő informatikai alkalmazásokon túl üzleti megállapodások is szükségeltetnek ahhoz, hogy a különféle szolgáltatók különböző adatbázisai ilyen formában elérhetőek legyenek a könyvtárak online felületein.

Mindazonáltal elmondható, hogy a könyvtárak komoly lépéseket tettek annak érdekében, hogy minél több tartalmat tegyenek elérhetővé. Különösen nagy lépések születtek a folyóiratcikkek kereshetősége, továbbá az e-könyvek és periodikák teljes szövegű elérésének biztosítása területén.

2. Modern arculat. A könyvtári katalógusoknak az e-kereskedelmi felületekhez hasonlító, modern és felhasználóbarát online felületekkel kell rendelkezniük. Ez a kritérium meglehetősen szubjektív és nehezen értékelhető, de a felületeknek

a Google, a Netflix vagy az Amazon oldalaihoz hasonló benyomást kellene kelteniük.

Ennek a feltételnek a vizsgálatok során a szerzők egy négyfokozatú skálán értékelték az online katalógus kinézetét: *gyenge, OK, jó, nagyszerű*. A „gyenge” értékelést a vizuálisan idejétmúlt és minimális funkcióval rendelkező katalógusok kapták. Az „OK” értékelésűek a klasszikus OPAC minden tulajdonságával rendelkeznek, de hiányoznak a modern szolgáltatások és kinézet, míg a „jó” és „nagyszerű” értékelést kapták úgy vizuálisan, mint funkcionalitásban megfelelőek voltak. A végeredmény szerint a vizsgált OPAC-ok 50%-a kapta a két legjobb értékelést.

3. Gazdagított tartalom. A könyvtári katalógusoknak a könyvborítók képét, és hozzáadott tartalmakat – kommenteket, értékeléseket, leírásokat, címkéket – is kellene tartalmazniuk. A gazdagított tartalom származhat az olvasóktól vagy kereskedelmi forrásokból, vagy akár mindkettőből.

A katalógusok körülbelül 46%-a tartalmaz könyvborítókat. Közel egyharmaduk összefoglalókat, tartalomjegyzékeket, szemelvényeket, és ismertetések is közöl. Körülbelül 12%-nál található címkézés, 10%-nál értékelések. Leírásokat a minta 3%-ában, kommenteket pedig 2%-ában találtak a szerzők. Ennél az opciónál minden esetben csak azokat a tartalmakat vették figyelembe, ahol maga az OPAC tartalmazza a gazdagított információt, a külső forráshoz linkeltet nem. A gazdagított tartalom nagy része külső forrásokból származott, kereskedelmi vagy ingyenes internetes tartalmakból (pl. *Amazon* vagy *Google Books*). Sajnos a katalógusoknak csak kis hányada teszi lehetővé a felhasználói tartalomgazdagítást: 12%-uknál lehet címkézni, és még mindig nem általános a kommentelés és leírás lehetőségének biztosítása.

4. Facettás navigáció. Az OPAC-ok képesek kell legyenek arra, hogy a találati eredményeket kategóriák szerint rendezve prezentálják, különböző rendezési szempontok – például *téma, dátum, nyelv, elérhetőség, formátum, hely* – szerint. Ez a funkció szűkítési lehetőséget kínál egy találati halmazon, a választott jellemző alapján.

Bár a kereskedelmi weboldalaknál már teljesen általános ez a funkció, az online katalógusoknál még mindig várat magára: csak 13%-uknál volt fellelhető ez a lehetőség. Ebből a harminchat katalógusból harminc felfedezőeszköz (discovery tool)

volt, a maradék hat a *Koha*, az *Auto-Graphics* és a *Polaris* integrált rendszerek OPAC-jai voltak.

Az eredmények alapján kiderült az is, hogy nincs egységes facettarendszer, a könyvtárak maguk határozzák meg, hogy milyen facettákat preferálnak, a helyi igények szerint (pl. gyűjtemény, szerző, elérhetőség, osztályozási jelzet, formátum, kulcsszavak...).

5. Az egyszerű keresés mezője az összetett kereséshez vezető linkkel, a felület minden oldalán. A Google vagy az Amazon oldalain található kéhez hasonló keresődoboz, ami elvezet az összetett kereséshez, ha arra lenne szükség. Bár a következő generációs katalógus egyik legfontosabb jellemzőjeként lett definiálva, mégis, egyelőre kevés OPAC-ban találjuk meg, ami talán abból is adódhat, hogy a könyvtárosok általában az összetett keresésben bíznak, így nem tartják annyira fontosnak az egyszerű/gyors keresést, mert kevésbé precíz találatokat ad.

A felhasználók számára igen hasznos, és a webes világban már oly megszokott (pl. Google) gyorskeresés mezője a vizsgált minta mindössze huszonhat OPAC-jában volt jelen. A többi katalógus esetében egyszerű kereséssel indíthatunk, de a keresőmező azután „elvész” a navigáció során, vagy eleve általános, illetve összetett keresést ajánl fel a rendszer.

A vizsgálatok során lezajlott beszélgetésekből kiderült, hogy bár az integrált könyvtári rendszerek fejlesztői felajánlják ezt a lehetőséget, az egyetemi könyvtárak nagy része nem kéri, nem él vele, a már említett precizitási hiányosságok miatt.

6. Relevancia. A relevancia alapján történő rendezést a könyvtárosok problematikusnak találják, a következő generációs katalógusnak tökéletesítenie kell ezt a funkciót a precizitás növelésével. A használati/forgalmazási statisztikák bevonása fontos lehet, hiszen a gyakoribb használat a dokumentumok népszerűségét és hasznosságát is kifejezi, így e tulajdonságok alapján egy-egy mű előrébb sorolódhatna a relevancia-listán.

Ezt a funkciót a vizsgált online katalógusok egyikeben sem találták meg a szerzők.

7. Úgy érti,...? Az automatikus helyesírás-ellenőrzés fontos lehet, ha elütés miatt nem sikerül a keresés. Ilyenkor a rendszer felajánlhatja a helyes, illetve a hasonló szót/kifejezést, melyre kattintva ismét lefuthat a keresés.

A vizsgált OPAC-ok harmadában megtalálható ez a funkció, a helyes szó linkként viselkedik, és elvezet a megfelelő találati listához. 52%-ukban a bizonyítható előnyök ellenére sincs jelen ez a lehetőség. Más rendszerek egyéb lehetőségeket ajánlanak fel: például hasonló kifejezések, címek stb. közötti böngészést, vagy az újbóli keresés lehetőségét. Kiábrándító, hogy a minta több mint felében a vitathatatlan hasznosság ellenére nincs jelen ez a funkció.

8. Ajánlások/kapcsolódó anyagok. Az e-kereskedelmi felületekről ismerős „Mit vettek még, akik ezt vették?” mintájára, a forgalmi statisztikák alapján, a hasonló érdeklődésű olvasók által kivett dokumentumokat kínálva „Mit kölcsönöztek még, akik ezt kölcsönözték?”-jellegű ajánlásokat jeleníthetne meg a katalógus.

Az online katalógusok egyike sem képes a forgalmi statisztikák alapján ajánlólistát prezentálni, de a könyvtárak próbálják ezt a funkciót más, már meglévő lehetőségekkel helyettesíteni, például azonos szerző vagy téma alapján új keresést felajánlani, mint kapcsolódó dokumentum, illetve módot adnak ezek kombinálására is, egyetlen keresésben. A minta 34%-ában találtak valamiféle konkrét/jellemző nyelvezetet az ajánlásoknál, például a következő kifejezéseket: „hasonló tételek közötti böngészés”, „további találatok a szerzőtől / a témában”, „hasonló tételek a polcon” stb.

9. Felhasználói közreműködés. A következő generációs katalógus lehetővé teszi, hogy a szabványos könyvtári leírások mellett a felhasználók adatokat rögzítsenek az egyes rekordokhoz: tartalmi leírásokat, összefoglalókat, ajánlásokat, kritikát, kommenteket, értékelést, címkézést. A címkefelhők belépési pontok lehetnek, a leíró kulcsszavak elvezetnek a leggyakrabban használt tételekhez.

Itt csak azok az OPAC-ok és felfedezőeszközök voltak figyelembe véve, amelyek saját felületükön engedélyezik a felhasználói közreműködést, szemben azokkal, amelyek más szolgáltatástól vagy alkalmazásból (mint amilyen pl. a *LibraryThing* közösségi oldal) veszik át az ilyen jellegű tartalmat. A vizsgált mintában kizárólag a címkézés (11%), értékelés (4%), beszámoló (7%) és a kommentelés (1%) volt engedélyezett, egyiküknél sem volt lehetőség összefoglalók, annotációk, leírások használók általi hozzáadására. Az ilyen jellegű funkciók alacsony aránya arra utalhat, hogy a könyvtárak talán féltik a leírások minőségét, szakmai színvo-

nalát a „laikus” felhasználók kiegészítéseitől, annak ellenére, hogy számos tanulmány ecseteli a közösségi címkézést, a folkszonómia előnyeit, hasznosságát, hatékonyságát a visszakeresésben. Talán az is gond lehet, hogy kevés a tapasztalati beszámoló a felhasználói közreműködést engedélyező könyvtáraktól e funkciók menedzselésével kapcsolatban. Kérdéses a felhasználói hajlandóság is az együttműködésre, használnák-e ugyanúgy és ugyanannyian ezeket a funkciókat egy könyvtári katalógus esetében, mint ahogy teszik például a *LibraryThing* vagy az *Amazon* felületén? Mert ha nem, érdemesebb inkább együttműködni és átvenni a tartalmat ezektől a forgalmasabb szolgáltatásoktól. Felmerülhet az is, hogy vajon megfelelően értelmezik-e a felhasználók a *leírás*, *beszámoló*, *ajánlás* fogalmait, hogy adekvát tartalmakat rögzítsenek a megfelelő helyeken?

10. RSS-csatornák. *Az RSS-csatorna használata jó módszere annak, hogy az arra feliratkozott felhasználókat weboldalaink folyamatosan frissülő tartalmihoz irányítsuk, például könyvlistákhoz, a leggyakrabban forgalmazott dokumentumok listájához, hírekhez stb.*

11. Közösségi oldalak integrációja. *E funkció segítségével az olvasók megoszthatják barátaikkal, ismerőseikkel a kiválasztott könyvtári tételek linkjeit a Facebookon, Twitteren és más közösségi oldalakon.*

12. Perszisztens linkek használata. *A stabil URL másolható, megosztható, és állandó hozzáférést nyújt az adott könyvtári tartalomhoz.*

A vizsgált katalógusok mindössze 3%-a használ RSS-csatornát, 23%-uk rögzít perszisztens linkeket a bibliográfiai rekordokban, és kb. 8%-uk képes tartalmaik megosztására a közösségi oldalakon. Figyelembe véve hasznosságukat, a legtöbb online katalógus esetében sajnos hiányoznak ezek a funkciók.

A vizsgálat eredményeit összesítve megállapítható, hogy a következő generációs katalógus tizenkét jellemzőjét egyetlen vizsgált katalógus sem tudta felmutatni. A legjobb eredmény tíz jellemző megléte volt, egyetlen OPAC esetében, míg a vizsgált katalógusok kb. 16%-a egyetlen NGC-tulajdonságot sem tudhat magáénak. A legtöbb katalógus egy-hat jellemzővel bírt. A hét vagy több ilyen funkciót prezentáló alkalmazás többsége felfedezőeszköz volt, a WorldCat Local-lal és a Summon-

nal az élen, ez felveti a kérdést, hogy vajon a felfedezőeszközök valósítják-e majd meg a következő generációs katalógus kívánalmait? Két funkció egyik OPAC-nál sem volt jelen (relevancia, és ajánlások/kapcsolódó anyagok), ezek forgalmi statisztikákon alapuló szolgáltatások.

Összességében, bár szép eredmények születtek, főként a felület modernizálása, a teljes szövegű elérés és a gazdagított tartalom területén, ugyanakkor komoly hiányosság, hogy az egyetemi könyvtárak többségében hiányzik a cikkszintű visszakeresés az adatbázisokban és a digitális gyűjteményekben. A katalógusok 73%-ánál hiányzik az egyesített keresés, ami komoly hiányosság: a könyvtárak és a különféle tartalomszolgáltatók együttműködése nélkül nem valósulhat meg az egyponos elérés, és így a valódi következő generációs katalógus.

Irodalom

Antelman, K. – Lynema, E. – Pace, A.K. (2006): Toward a twenty-first century library catalog. = *Information Technology and Libraries*, Vol. 25, No. 3, p. 128–139.

Breeding, M. (2007): Introduction = *Library Technology Reports*, Vol. 43, No. 4, p. 5–14.

Luong, T.D. – Liew, C.L. (2009): The evaluation of New Zealand academic library OPACs: a checklist approach. = *Electronic Library*, Vol. 27, No. 3, p. 376–393.

Merčun T. – Žumer, M. (2008): New generation of catalogues for the new generation of users: a comparison of six library catalogues. = *Program: Electronic Library and Information Systems*, Vol. 42, No. 3, p. 243–261.

Trommer, D. (1997): Open market goes live with next-generation catalog solution. = *Electronic Buyers' News*, No. 1075, p. 90.

Yang, S.Q. – Hofmann, M.A. (2010): The next generation library catalog: a comparative study of the OPACs of Koha, Evergreen, and Voyager. = *Information Technology and Libraries*, Vol. 29, No. 3, p. 141–150.

Yang, S.Q. – Wagner, K. (2010): Evaluating and comparing discovery tools: how close are we towards the next generation catalog? = *Library Hi Tech*, Vol. 28, No. 4, p. 690–709.

/YANG, Sharon Q. – HOFMANN, Melissa A.: Next generation or current generation?: A study of the OPACs of 260 academic libraries in the USA and Canada. = *Library Hi Tech*, Vol. 29, No. 2, 2011 p. 266–300./

(Dávid Adrienne)

Mobilszolgáltatások egyetemi könyvtárakban: megfelel a felhasználók igényeinek?

Jelen tanulmány az USA legnagyobb kutatóegyetemi könyvtárai mobilszolgáltatásainak jelenlegi helyzetét mutatja be olyan – összesen 73 – intézménynél, amelyeket a Carnegie-osztályozás nagyon magas kutatói aktivitásúnak minősített. Azt vizsgálták, hogy mennyire nyújtanak ezek a könyvtárak szolgáltatásokat a mobil eszközt használó látogatóknak: ha nyújtanak, milyen szolgáltatásokat kínálnak, és ezek a szolgáltatások milyen gyakoriak a könyvtárak körében.

A felmérést 2013 augusztusában végezték ötödik generációs Apple iPod iTouch eszközzel. Először körüljárták, hogy mely intézményeknél van letölthető alkalmazás, amely közvetlen hozzáférést biztosít; ha nem volt, akkor megnézték, hogy a weboldalnak készült-e mobil eszközre optimalizált változata. A mobil eszközön elérhető felület tartalmából a következőket vették figyelembe: felhasználói fiókhoz való hozzáférés, nyitva tartási információk, elérhetőségek, adatbázis-hozzáférés, katalógushoz való hozzáférés, tematikus listák, „kérdezze a könyvtárost” információs szolgáltatás, megközelíthetőség és/vagy épülettérkép, közösségi médiaoldalak, szabad számítógépek valós idejű jelzése.

Eredmények

A 73 vizsgált egyetemből 52-nek (71,2%) volt valamilyen mobil hozzáférése a könyvtári szolgáltatásokhoz. 39 egyetemenél (53,4%) ezt külön alkalmazás biztosította; 7 esetben (9,6%) volt az egyetemnek mobil eszközre optimalizált változata, mely magában foglalta a könyvtári szolgáltatásokat is; 4 esetben (5,5%) az egyetemi alkalmazásból egy link mutatott a mobil eszközökre optimalizált könyvtári weboldalra; és 2 esetben (2,7%) nem volt az egyetemnek sem külön alkalmazása, sem mobil felülete, de a weboldal könyvtári része mobil eszközre optimalizált volt. A maradék 21 egyetemből – mely nem biztosított hozzáférést a könyvtári szolgáltatásokhoz – 10-nek (13,6%) volt külön alkalmazása, de az nem nyújtott a könyvtárhoz hozzáférést; 4-nek (5,5%) volt ugyan optimalizált weboldala, de a könyvtári rész már nem volt optimalizálva; és 7-nek (9,6%) egyáltalán nem volt mobil hozzáférése.

A felület tartalmát két alkategóriára osztották: passzív információk a könyvtárról, és aktív funkciók. A passzív információk a nyitva tartást, megközelíthetőséget/térképet, kapcsolatfelvételi információkat, könyvtári fiókhoz való hozzáférést, közösségi médiaoldalak linkjét és a szabad számítógépeket tartalmazta. Az aktív funkciókhoz pedig a katalógus, adatbázisok, „kérdezze a könyvtárost”, tematikus listák, oktatási segédletek tartozott.

Passzív információkról a könyvtárak 94%-a gondoskodott a mobil felületen. 80,8%-nál elérhető volt a nyitvatartási idő, 73,1%-nál a kontaktinformációk, 78,8%-nál a térképek. A könyvtáraknak csak a fele (51,9%) biztosított felhasználói fiókot a mobil eszközt használóknak. Az éppen szabad számítógépek valós idejű jelzése és a közösségi médiára mutató linkek nem voltak olyan elterjedtek. A könyvtáraknak mindössze 26,9%-a közölt táblázatokat vagy diagramokat arról, hogy mely számítógépek szabadok éppen a számítógéplaborban. Annak ellenére pedig, hogy sok könyvtárnak volt közösségi oldala is, mindössze 11 (21,2%) helyezett el arra mutató linket a mobil felületen.

Az aktív funkciók közül a katalógus-hozzáférés volt a legelterjedtebb; 51 könyvtár (98,1%) kínálta ezt a szolgáltatást. Az adatbázisokhoz 36 (69,2%), tematikus listákhoz 17 (32,7%), az oktatási segédletekhez 8 (15,4%) könyvtár tett lehetővé hozzáférést. A „kérdezze a könyvtárost” szolgáltatás 40 könyvtárnál (76,9%) volt elérhető.

Összefoglalás

Az utóbbi években az egyetemi könyvtárak egyre nagyobb figyelmet fordítottak a mobil szolgáltatásokra: míg 2010-ben a vizsgált könyvtáraknak csak 21,6%-ában volt elérhető mobil szolgáltatás, 3 évvel később ez az arány már 70% felett volt. Azonban a mobil szolgáltatást is nyújtó könyvtáraknál sincs még meg az összhang a szolgáltatások és a felhasználók igényei között; mindössze két könyvtár kínált teljes körű szolgáltatást a mobil eszközt használóknak. A mobil információk fogyasztói másként viselkednek: bármikor felmerülhet igény egy adott információra, amelyet azonnal

és könnyedén kell kielégíteni. A weboldal-fejlesztésnél azonban minden erőfeszítés kárba vész, ha az eredmény egy túlzsúfolt képernyő, melyen a felhasználónak nagyítania és görgetnie kell ahhoz, hogy megtalálja, amire szüksége van, vagy ha csak minimális passzív információ érhető el. A mobil környezetben a használhatóság jelentős szerepet játszik, melyben az oldalaknak vagy

szolgáltatásoknak támogatnia kell a mobil eszközt használókat feladataik végrehajtásában.

/BOMHOLD, Catharine: Mobile services at academic libraries: meeting the users' needs? = Library Hi Tech, Vol. 32, No. 2, 2014, p. 336–345., Emerald Group Publishing Limited, 0737-8831, DOI 10.1108/LHT-10-2013-0138/

(Kosztayné Mátrai Rita)

Elektronikus szakdolgozatok és disszertációk. A használói viselkedés területi különbségei

Az elektronikus leadandó szakdolgozatok és disszertációk többsége egyre inkább hozzáférhetővé válik különféle nemzeti, konzorciális vagy intézményi repozitóriumban, jellemzően bizonyos korlátozási időn túl térítésmentesen.

A cikk egy egyetem, az *Auburn University* szakdolgozatainak nyílt hozzáférésű rendszerét elemelve arra keresi a választ, hogy különböző felhasználók hogyan találják meg az egyetem adatbázisát, valamint, hogy a különböző helyekről hozzáférő látogatók adatbázis-használatában mutatkoznak-e eltérések. A kérdések megválaszolása előtt az open access tudományos repozitóriumok típusait a legfrissebb szakirodalom alapján mutatja be az írás. A szerző kutatási eredményeit a szakirodalommal összevetve bontja ki. Az intézményi repozitóriumokkal foglalkozó kutatások ismertetése mellett a legújabb szakdolgozati és disszertációs adatbázisokat elemző, valamint a kifejezetten szakdolgozati és disszertációs adatbázisokban kereső végfelhasználókkal foglalkozó publikációkat is röviden áttekinti.

Az auburni egyetem egyetemi könyvtára gondozásában 2005 óta teszi DSpace szoftverrel elektronikus úton szabadon hozzáférhetővé szakdolgozatait és disszertációit. A diákok saját maguk végzik el munkáik feltöltését, így az adatbázis 2013 augusztusában 3467 értekezést tartalmazott.

A gyűjtemény megjelenik a nagyobb keresésszolgáltatók mellett a WorldCat, valamint a nemzetközi elektronikus szakdolgozatokat és disszertációkat indexelő listák (*Networked Digital Library of Theses and Dissertations* vagy az *Open Access Theses and Dissertations*) találatai között, de

emellett az egyetem saját weblapjairól is megtalálható többféle módon.

A kutatás kiinduló adatagyűjtése az auburni egyetem könyvtárának 2009 márciusa óta Google Analytics szolgáltatás segítségével készülő használói statisztikája a disszertációs adatbázis látogatóiról. Az elemzett adatok egy éves periódusból (2012. január 13. – 2013. január 12.) származnak, rendezési elvük a felhasználók hozzáférési helye, és az adatbázis forrása (ezek azok a weboldalak, melyek az adatbázishoz irányítják a használókat). Így a használók a hely alapján négy csoportba sorolhatók: az Auburnben és vonzáskörzetében élő helyiek, az Alabama-állambeliek, az Egyesült Államok többi polgára, valamint a világ más tájairól jelentkező igénybevevők; az adatbázisra hivatkozó oldalak alapján pedig öt kategória különböztethető meg: az adatbázist direkt módon, közvetlenül a webcím begépelésével vagy könyvjelzőre kattintással felkeresők, az egyetem weboldalairól érkezők, tudományos adatbázisok ugrópontjainak használói, keresőmotorok linkjei által navigáltak, valamint a közösségi média valamely platformjáról érkezők.

A szerző további változókat is bevezet a használói csoport minél finomabb elemzésére: az adatbázis aloldalának típusát (az URL alapján: honlap, navigációs oldal, bibliográfiai információt tartalmazó oldal, a PDF-et tartalmazó oldal, a feltöltést biztosító oldal), a belépési oldalt (az az aloldal az előbbi típusok közül, ahova először megérkezik a használó), valamint az egyes használói csoportok által átlagosan megtekintett aloldalak számát mind külön regisztrálja.

A legtöbb helyi felhasználó a repozitórium felületére az Auburn University weboldalairól érkezett. Ez a csoport általában a gyűjtemény honlapjáról indult és belső navigációs oldalakat használt, hogy megtalálja a szükséges információkat, ők egy látogatás alkalmával több oldalt böngésztek végig. A dolgozatok feltöltésére szolgáló oldal látogatottsága azt mutatta, hogy a legtöbben helyiek éltek ezzel a lehetőséggel is.

Az államon kívüli felhasználók zöme keresőmotorok segítségével talált rá a repozitóriumra, de ők voltak azok is, akik leginkább közvetlen címbeírással vagy könyvjelzővel, vagy tudományos adatbázisok linkjeire kattintva kerültek a gyűjtemény oldalára. Ez a csoport általában közvetlenül az egyes dolgozatok bibliográfiai információs oldalára érkezett meg, a belső navigációs oldalakat ritkábban is keresték fel, mint a helyi hozzáférők, így kevesebb oldalt is tekintettek meg egy használat alatt, mint a helyiek.

Az Alabama-államibeli, de nem közvetlenül helyi igénybevevők gyűjteményhasználati szokásai a két fentebbi csoport közt képeznek átmenetet.

Az egyéb szakdolgozatokat és disszertációkat tároló adatbázisok köréből a szerző egyedül az észak-texasi egyetem gyűjteményével találja összehasonlíthatónak vizsgált adatbázisát. Szignifikáns eltérés a helyi felhasználók számában és az egyetemi weblapok látogatottságában mutatkozik meg az auburni adatbázis javára; mindegyik magyarázatul az szolgál, hogy az auburni egyetem diákjai saját maguk töltik fel munkáikat az adatbázisba, míg az észak-texasi egyetemen az egyetemi könyvtár végzi el e feladatot.

/COATES, Mildred: Electronic thesis and dissertations. Differences in behavior for local and non-local users. = Library Hi Tech, 32. köt. 2. sz. 2014. p. 285–299./

(Bella Katalin)

Személyes adatok kezelése a digitális könyvtárakban: a könyvtárosok felkészítése oktatási programokon keresztül

A közkönyvtárakban dolgozó munkatársaknak új kihívásokkal kell szembenézniük a személyes adatok kezelése területén. Annak érdekében, hogy elkerülhetők legyenek a szabályok és előírások megsértéséből következő vétségek, ajánlatos a fenti tárgykört érintő képzésekkel segítségükre lenni a könyvtárosoknak. Egy tréning kezdetén és befejezése után felmérték a cikkírók a könyvtárosok felkészültségét. A kutatás eredményeit közlik publikációjukban, melynek végeredményeként megállapítható, hogy a könyvtárosok a kurzus befejezése után sokkal tudatosabb adatkezelőkké váltak. Felismerték és azonosították a személyes adatokkal való munka problémáit, veszélyeit. A tanfolyamot követően további könyvtárak dolgozóiban is felmerült az igény hasonló képzések szervezésére. Egyértelműen igazolódott, hogy az adatvédelmi tudatosság részévé kell, hogy váljon a könyvtárosi munkának. A könyvtárlátogatók érdeke is ezt kívánja, hiszen a könyvtár missziójához hozzátartozik a használóinak adatvédelmi biztonsága is. A könyvtár nem lehet – sajnos a veszélye jelen van – helyszíne és elindítója adat-visszaélési bűnügyeknek.

Az információs technológia javítja és bővíti a tudáshozzáférés lehetőségeit. Ugyanakkor veszé-

lyeket is rejt a gyors fejlődés. Gyakori, hogy az egyébként pozitív változásokat kísérő negatív jelenségeket később ismerik fel az érintettek. A könyvtárhasználók soha nem jutottak még az ismerettáruk ilyen nagy választékához, ám a digitális hozzáférés gyorsasága csak az egyik oldal. Más szemszögből viszont tény, hogy az elérés kényelméért – mivel a felhasználó sok adat gyűlik össze –, túl nagy árat kell esetleg fizetnie az olvasónak. Az elektronikus használat szokásai, digitális lábnyoma megmarad a gépeken. Az egyes tárukban, tárolókban maradó személyes használat, illetve a sorozatok törvényszerűségeit mutató keresések később felhasználhatók lehetnek bűncselekmények tervezése és végrehajtása során. Ez a probléma az egész társadalmat érinti, ezek a veszélyek a teljes intézményrendszer fenyegetik, beleértve a tudásszolgáltatók teljes spektrumát is. A világ könyvtárainak szembe kell nézniük az adatvédelem szerteágazó kérdéskörével.

Az adatvédelmi fenyegetettség 2006-ban vált plasztikussá a kutatók előtt is: kilencszázazernél több társadalombiztosítási szám tulajdonosainak adatai szivárogtak ki a Google közbeiktatásával, Koreában pedig egy év alatt kétezer intézmény oldalairól loptak el hatszázezer személyes adatot.

2012-ben a *Koreai Információbiztonsági Hivatal* súlyos adatokat tett közzé: öt év alatt az információs támadások növekedése megduplázódott, nagyságrendileg a 17 ezres elkövetési szám 35 ezerre ugrott. Jellemző a hitelkérelmi adatok jogellenes tárolása, és szintén gyakori eset a nem engedélyezett adatgyűjtés is. Az intézmények adatéhsége sok esetben nem megalapozott, és konkrét veszély, hogy maguk a könyvtárak is csatlakoznak ehhez a hibás szemlélethez.

Már jelen tanulmány publikálása előtt is több kutatás elemezte azt, hogy milyen adatkezelési folyamatok lehetnek veszélyforrások a könyvtárakban.

A legjellemzőbbek:

- a kölcsönzés: a kiadás és a visszahozás elektronikus munkaműveletei,
- könyvtári tájékoztatás: adatbázisokba, adattárakba való belépés, illetve ezek elektronikus felületeinek használata,
- online keresés.

Az itt leírt folyamatok során a könyvtárak és a könyvtárosok jelentős mennyiségű személyes adathoz jutnak hozzá, és kezelnek. Ennek következtében több könyvtári szervezet is határozottan igényelte, hogy a könyvtárak részére készüljenek adatkezelési szabályzatok. Az *ALA (American Library Association)* a weboldalán publikált egy szabályzatmintát. Látni kell azonban, és ezt a szakirodalom is aláhúzta, hogy minden ország sajátos kulturális környezetét figyelembe véve lehet csak hatékony szabályozást készíteni.

A tanulmány összefoglalót ad a témakörben eddig megjelent, elérhető (angol nyelvű) tanulmányokból. Az összesítésben idézett publikációk rámutatnak, hogy a könyvtári munka keretében zajló személyes adatkezelés nincs kellően értelmezve és szabályozva, holott a magánélet védelme érdekében erre szükség lenne.

A cikkírók a következő kérdések alapján tanulmányozták, hogy egy adatvédelmi képzés után milyen változások álltak be a könyvtárosok szemléletében:

1. Milyen szinten érdeklődnek a résztvevők az adatvédelem iránt a képzés előtt és után?
2. Mennyire vannak tudatában a könyvtárosok, hogy munkájuk során érzékeny személyi adatokat kezelnek, és ezek sérthetik a könyvtárhatalmasok adatvédelmi jogait?
3. Változik-e a könyvtárosok felfogása szerepükről az adatvédelem körében a képzés folyamán?
4. Mennyire tartották az adatvédelmi képzést hasznosnak a résztvevők?

A képzés utáni változásokat a tanulmány szerzői öt pontban foglalták össze:

1. Jelentősen nőtt az adatkezelési tudatosság. A könyvtárosok számára tudatosult a probléma súlyossága. Ez alapján vitathatatlan, hogy szükségesek lennének az ilyen jellegű képzések, amelyek nyomán a könyvtárakban csökkenhet az esetleges adatvédelmi jogsértések esélye.
2. A résztvevők által kezelt könyvtári nyilvántartások vizsgálata nyomán számszerűen kimutatható volt az adatkezelési hibák elkerülése iránti törekvés.
3. A tréning előtt a könyvtárosok úgy vélték, a felhasználók tevékenységének adatait tulajdonképpen örökre, tehát határidő nélkül meg kell őrizni. A beszélgetések, viták eredményeként megállapodtak abban, hogy a tizenkét hónap, azaz egy év bőven elegendő a megőrzésre, ez lehet a maximális időegység az adatok archiválására. A könyvtári működésre vonatkozó statisztikák ebből kinyerhetők, ezt követően gondoskodni kell a törlésről.
4. A digitális átalakulás kényszerében a könyvtárak és könyvtárosok változó szerepét az adatvédelem területén megértették a résztvevők. Világossá vált előttük, hogy komoly lépéseket kell tenniük a jövőben az olvasók személyes adatainak védelmében. Lelkesen vettek részt az ezirányú feladatok meghatározásában.
5. A könyvtárosok nagyon hasznosnak találták az oktatást további munkájuk szempontjából. Kifejezték igényüket a folyamatos képzésre a későbbiekben is. Jelezték, hogy ajánlani fogják kollégáiknak is a részvételt az ilyen jellegű képzéseken.

Külön megjegyzi a szerzők, hogy a résztvevők majd teljes köre úgy vélte, hogy szükséges lenne az adatvédelmi oktatás beépítése már az alapszintű könyvtárosképzés rendszerébe is. Amíg ez nem valósul meg, addig is a szakmai szervezeteknek kellene gondoskodnia a kiegészítő képzések megszervezéséről.

A könyvtár alaphivatása az, hogy biztosítsa a polgárok intellektuális szabadságát. Ennek függvényében az olvasók joggal várják el, hogy a könyvtárhatalmasok közben keletkezett személyes adataikat – például: mit keresett a weben, hol kereste, mit töltött le – bizalmasan kezeljék, mások számára ne tegyék elérhetővé. Biztosítani kell a könyvtárlátogatók számára, hogy szabadon kereshessenek, kutathassanak a digitális tereken, abban a tudatban, hogy tevékenységüket nem naplózzák,

aktivitásuk részleteit nem gyűjtik adatbázisokba, nem adják át más intézményeknek. Az olvasónak meg kell adni azt az érzést, hogy a könyvtárban sem a könyvtárosok, sem mások nem ellenőrzik, felügyelik a digitális tudásbázisokkal összefüggő magatartásformáit. Ha a könyvtárlátogatókban feléled a gyanú, hogy a könyvtári informatikai rendszerek „lukasak”, így kölcsönzési adataikat, webkereséseiket, e-maileiket, kutatási témáikat

nem tudja megőrizni, megeshet, hogy a könyvtárak nem tudnak megfelelni alapfeladataiknak, azaz a tudáshozzáférés szabadságának biztosításához.

/NOH, Younghee: Digital library user privacy: changing librarian viewpoints through education. = Library High Tech, 32. évf. 2. sz. 2014. p. 300–317./

(Kerekes Pál)

A felhő után jön a „köd”

A mindenütt jelenlévő szenzorok okozta megnövekedett adatmennyiséget nem fogják bírni a hálózatok, és a valós idejű elemzés sem lehetséges változás nélkül.

December táján mindenki az év eseményeinek értékelésével, és a jövő előre jelzésével próbálkozik. Így van ezzel a Cisco is, melynek több tucat munkatársa próbálja rendszeresen meghatározni a változásokat leginkább befolyásoló trendeket, és ebbe nyújtott bepillantást a cég sajtótájékoztatóján *Horváth Krisztina*, a cég ügyvezető igazgatója. Közlése szerint a következő tíz év során várhatóan folyamatosan tágulnak az iparág határai, egyre gyakoribbak lesznek az informatikai és a nem IT területen működő cégek közötti szakmai partnerségek, befektetések és felvásárlások, gondoljunk csak a Nest nevű intelligens termosztátokat gyártó cég Google általi felvásárlására.

„Az internet nagyon intenzíven változik. Az elektronika fejlődésével létrejött kisméretű szenzorok által új lehetőségek nyíltak meg. Ezek a szenzorok bárhová telepíthetők, jellegzetességük az, hogy valamilyen környezeti paramétert érzékelnek, a begyűjtött adatokat – többnyire vezeték nélküli technológiával – képesek továbbítani, illetve a fejlettebbek nemcsak egyirányú kommunikációra képesek, hanem a feldolgozóközpontból kapott válasz alapján valamilyen aktivitást is ki tudnak fejteni. Ezeknek a szenzoroknak a mennyisége exponenciálisan nő. Olyan valós idejű adatgyűjtésre van lehetőség, ami soha eddig nem állt rendelkezésre.” – mondta *Tázi József* műszaki igazgató.

„Azonban az adatokat nemcsak gyűjteni, hanem elemezni és analizálni is kell, lehetőleg valós időben. Ez megváltoztathatja a közlekedést a parkolástól a forgalom kezeléséig, vagy a kereskedelmet, hiszen pontosan tudni fogják a cégek, hogy az emberek mikor, mit vásárolnak, mi fogy el, annak megfelelően lehet utántölteni. Rengeteg gyakorlati alkalmazása lehetséges ennek a hatalmas mennyiségű információnak, ezeknek csak a fantázia szabhat határt.”

Horváth Krisztina elmondása szerint a mai rendszerek túlterheltté fognak válni, hiszen óhatatlanul a maihoz képest megnövekedett nagyságrendű adatforgalomnak és tárolásnak lesznek kitéve. A növekedés exponenciális, például az energiaszolgáltatók percenként le fogják kérdezni a fogyasztóknál telepített okos mérőket. „A hálózatoknak ezt a maihoz képest nagyobb komplexitás nélkül kellene kibírnia, de ez nem fog működni. Szükségessé válik a hálózatok egyszerűsödése, ez egyfajta kényszer az ágazat számára. 2020-ra 20 milliárd eszköz lesz hálózatra kapcsolva, elgondolható, hogy milyen iszonytató bonyolultságot okozna, ha ez nem történne meg.”

A folyamat lényegét a műszaki igazgató világitotta meg. Közlése szerint költséges lenne minden adatot átutaztatni a hálózaton, és nem is feltétlenül szükséges. Ráadásul a hálózat sávszélessége sem biztos, hogy lehetővé teszi, illetve lehet, hogy mire feldolgozzák, és visszajut az információ a szenzorhoz addigra elavulttá válik. Tehát szükség van az adatok közelében megvalósítható feldolgozásra. Itt jön be egy Cisco munkatárs által kitalált fogalom, a „köd”; míg a felhő magasan van, messze, addig a „köd” közelebb van a végponthoz.

„Leegyszerűsítve, a hálózati berendezésekbe, routerekbe olyan intelligenciát teszünk, amire rá lehet tölteni egy feldolgozóprogramot. Tehát nemcsak továbbítja az adatokat, hanem vele párhuzamosan egyfajta mikrofeldolgozást képes végezni. A „kód” és a felhő nem egymást kizáró fogalmak, ezek együtt élése nagyon harmonikus lehet, például az adatok aggregálásával csak egy képzett szummát küldenek tovább. Ez a rendszer ettől még nem fogyatékos, hanem pont ettől működőképes.” – mondta Tázló József. Megemlítette a lenti képen látható repülőgépes példát, illetve utalt a fejlett egészségügyi rendszerekre, ahol szintén rengeteg adatot kellene kezelni (1. ábra).

1. ábra Egy Boeing-787-es repülőgépen óránként 40 TB adatot generálnak a különféle szenzorok. Ezt költséges lenne vezeték nélkül továbbítani és valós időben feldolgozni

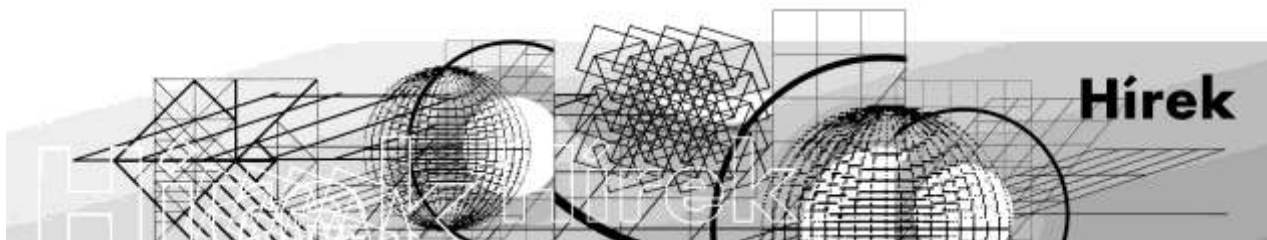
„Időről-időre készítünk olyan felméréseket, hogy mi okozza a cégeknél a legnagyobb problémát. Ma a műszaki üzemeltetési-fejlesztési vezetők elsődleges problémája, hogy olyan nagymértékű a hálózatuk komplexitása, ami rengeteg hátrányt okoz. Nagyon speciális szakemberek kellene a hangolásához, továbbfejlesztéséhez, sokféle tudás kell, több különböző gyártó technológiáját alkalmazzák, melyek architektúráját nem egyszerre tervezték meg. Ez beláthatatlan hibákat és üzemkieséseket okozhat. A szakma rájött, hogy ez ellen valamit tenni kell, mert a szenzorok megjelenésével, az irtatlan mennyiségű adat ráeresztésével ez még nagyobb probléma lesz, ezt nem fogják bírni.”

A komplexitás csökkentésére és a hatékonyság növelésére több megoldás létezik, de ezek lényege azonos: minél inkább autonómmá kell tenni a rendszereket, és olyan szintű automatizálást kell beléjük építeni, amely öntanuló, igazodik a hálózati viszonyokhoz, és minél inkább kiküszöböli a manuális interakciókat. Megemlítette az SDN-t, a szoftveresen definiált hálózatot, ahol az eszközökben az adat és vezérlősíkot egymástól elválasztják, utóbbit kiteszik egy központi helyre, és a végpontokban csak az adatsík marad meg. Ezáltal programozhatóvá válik a rendszer.

Tázló József szerint a virtualizáció hatalmas lehetőségeket rejt olyan funkcióknál is, mint a tűzfal vagy a terhelésmegosztás, melyeket ma még sokszor nehezen bővíthető és áttelepíthető diszkrét berendezések végeznek. „Rugalmas, virtualizált szervereket telepítve a hálózatban kiválóan kezelhető bármilyen csúcsterhelés. Például amikor az egyetemeken a hallgatók vizsgára jelentkeznek akkor rendszeresen megfektetik az intézmények szervereit. Ilyen feladatokra akár a terhelés megosztásával, akár újabb feldolgozó virtualizált erőforrások behelyezésével pillanatok alatt lehet ilyen hálózati funkciókat megvalósítani, áthelyezni, lebontani. Ez a rugalmasság egyrészt hatékonyságot, másrészt egyszerűsítést jelent.”

/Forrás: <http://sg.hu/cikkek/109608/a-felho-utan-jon-a-kod/>

(B. Bné)

Programozást tanulhatnak a német alsó tagozatosok

A német kormány internetes megbízottja azt szeretné, ha sokkal jobban előtérbe kerülne a programozási ismeretek elsajátítása.

Gesche Joost (SPD) azt szorgalmazta, hogy a jövőben a német alsó tagozatosoknak tanulniuk kellene programozást is. Amennyiben ez nem következik be, úgy fennáll a veszélye annak, hogy a német diákok a nemzetközi összehasonlításokban alulmaradnak. „Internetes követként egész Európában úton vagyok és azt vettem észre, hogy más államokban sokkal többet tesznek a digitális oktatásért” – emelte ki a dizájn kutatással foglalkozó professzor, aki a tevékenységével a gazdasági minisztérium munkáját segíti.

Nagy-Britanniában a most zajló tanévtől kezdve már kötelező az alsó tagozatosoknak a programozás oktatása. Joost úgy vélte, hogy Németország ezzel szemben túlzottan visszafogott és várakozó állásponton van, holott azonnali cselekedésre lenne szükség. „Még ha most elkészítenénk is egy koncepciót, a megvalósítása éveket venne igénybe. Már ma meg kell kezdenünk a megfelelő kezdeményezések kiépítését” – tette hozzá a szakember.

Joost szerint az IT-technológiák minden területen egyre inkább jelen vannak és napjainkban szinte egyetlen szakma sem létezhet digitális ismeretek nélkül. A gyerekeknek éppen ezért már korán meg kell adni azt a lehetőséget, hogy ne csak tartalomfogyasztók legyenek, hanem aktívan is szerepet vállaljanak ezekben a folyamatokban. A fiatalok akár egyetlen hétvége alatt is létrehozhatnak egy alkalmazást és ezzel a nagyszerű élménnyel mindenkinek korán meg kellene ismerkednie. A lányokat lehetne leginkább ilyen módon motiválni arra, hogy a jövőben erősebben használják ki a digitális munkaerőpiacban rejlő lehetőségeket.

A GEW német szakszervezet szkeptikusan fogadta a felvetést. *Ilka Hoffmann*, a GEW iskolai részlegének vezetője leszögezte, hogy elsősorban az alapvető dolgokat – írás, olvasás, számolás – kellene továbbra is előtérbe helyezni. Fontos, hogy a második lépés megtételére ne az első lépés előtt kerüljön sor és szerintük sok iskola még a megfelelő felszerelésekkel sem rendelkezik.

Ranga Yogeshwar fizikus és televíziós műsorvezető tavaly júniusban közölte: azt szeretné, ha a felhasználók nemcsak szörfölnének a világhálón, hanem akár a saját alkalmazásaikat is elkészítenék. Éppen ezért hozta létre a „Mindenkinek tud programozni” nevű kezdeményezést. Úgy vélte, hogy a programozás a 21. század nyelve és ugyanolyan fontos, mint amilyen korábban a könyvkiadás volt.

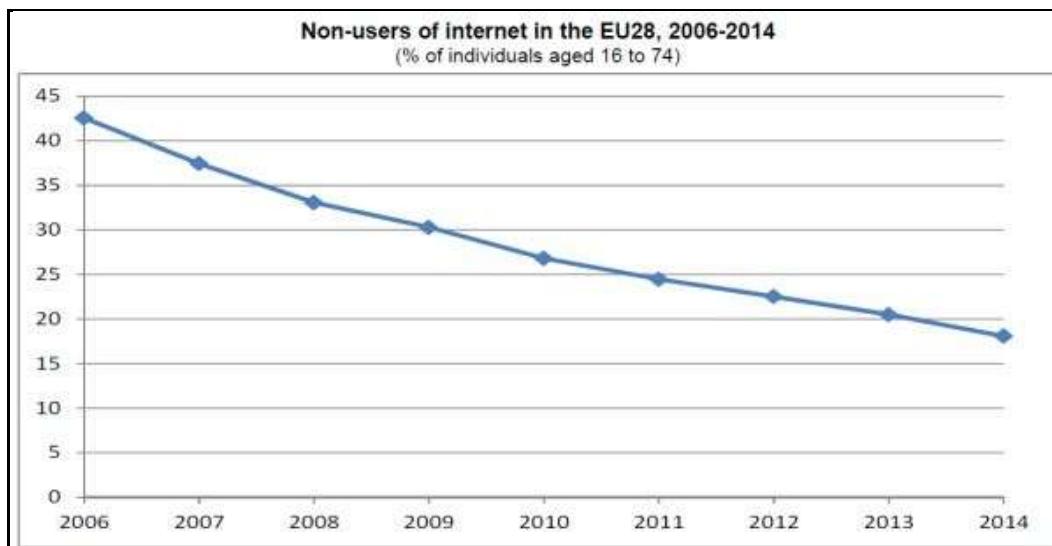
<http://sg.hu/cikkek/109831/programozast-tanulhatnak-a-nemet-also-tagozatosok>

A magyarok 22 százaléka nem használja az internetet

Európai statisztikák szerint nemcsak egyre több ember szörföl a világhálón, de ráadásul mindezt egyre gyakrabban is teszik.

Az *Európai Unió Statisztikai Hivatalának* (Eurostat) friss adatai szerint az EU 28 tagállamában az idén a 16 és 74 év közötti lakosok 65 százaléka használta naponta az internetet. A világhálón az európaiak 18 százaléka soha nem volt jelen. Idén a 16 és 74 év közötti személyek 21 százaléka tárolt a számítási felhőben digitális fényképeket, dokumentumokat, zenéket vagy videókat, de csak 11 százalékuk fizetett felhőszolgáltatások igénybevételéért.

Hazánkban a 16 és 24 év közöttiek 21, a 25 és 54 év közöttiek 14, míg az 55 és 74 év közöttiek 4 százaléka használ rendszeresen cloud-platformokat. Fizetős ajánlatokkal csak az ilyen szolgáltatókat használók 14 százaléka foglalkozik (1. ábra).

1. ábra Az internetet nem használók aránya meredeken csökken

Az internetet Magyarországon 2006-ban a lakosság 52 százaléka nem használta, most ez az arány 22 százalék. 2006-ban naponta vagy majdnem minden egyes nap az emberek 29 százaléka szörfölt a világhálón, most ez az arány 66 százalék. A legrosszabb a helyzet Görögországban (33 százalék még soha nem böngészett), Bulgáriában (37 százalék) és Romániában (39 százalék), míg a legjobb Dániában és Luxemburgban. Előbbiben a lakosság 3, míg az utóbbiban 4 százaléka nem internetezett még soha. Az abszolút csúcstartó az Európai Unión kívüli Izland, ahol ez az arány mindössze 1 százalék.

Néhány nappal ezelőtt az Eurostat kimutatta azt is, hogy csak minden ötödik európai cég használ felhőkörnyezetet. Magyarországon ez az arány csupán 8 százalék, az EU átlaga 19 százalék.

<http://sg.hu/cikkek/109594/a-magyarok-22-szazaleka-nem-hasznalja-az-internetet/>

Pekingben megnyílt az első metrókönyvtár

Januárban megnyílt a világ első metrókönyvtára Kínában - adta hírül a BBC.

A pekingi metró 4-es vonalán a szerelvényekben kihelyezett QR-kódokat leolvasva az utasok hozzáférhetnek a Nemzeti Könyvtár állományaéhoz táblagépeiken és okostelefonjaikon. A könyvtár egy tíz kötetből álló gyűjteményt tesz elérhetővé az utasok számára, ami néhány havonta fog frissülni.

A kezdeményezés célja az volt, hogy az olvasást közelebb hozza az utasokhoz, az utazóközönség pedig nagy örömmel fogadta az újítást és többen is arról számoltak be, hogy sokkal élvezetesebb így a metrózás.

http://travelo.hu/tavol/2015/01/16/metrokonyvtar_nyi_it_pekingben/

„A világ 20 legcsodálatosabb könyvtára” között az SZTE Klebelsberg Könyvtár

A világ szinte minden tájáról küldtek be fotókat az olvasók a BoredPanda Könyvtáráról szóló összeállításába a BoredPanda könyvtáráról szóló összeállításához. A válogatásban a 7. legszebbnek a Szegei Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárát találja a szeretlekmagyarorszag.hu.

„Lenyűgöző épületek, varázslatos belső terek” – írja a szeretlekmagyarorszag.hu. Az ART.BLOG rovat <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/a-vilag-20-legcsodatalosabb-konyvtara> szerint az SZTE Klebelsberg Könyvtár a 7. „leg” abban a sorban, amely a prágai nemzeti könyvtárat ábrázoló fotóval indul. A soron következő legek: a Szt. Flórián kolostor, Ausztria; a Biblioteca Real Gabinete Portugues De Leitura, Rio De Janeiro, Brazília...

Ugyanakkor az összeállítás háttérét jelentő <http://www.boredpanda.com/extraordinary-libraries/> 50 részből álló sorozatában az SZTE-könyvtár – egy nem épp friss fotóval – a 43. helyen szerepel.

„Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy ismét ráírnyul a reflektorfény szép és jó könyvtárunkra” – fogadta a hírt *Keveházi Katalin*. A Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának a főigazgatója hozzátette: „nem tisztázott az a szempont-

rendszer, amely alapján e friss nemzetközi toplista alakul, de kifejezi a mi bibliotékánkat szeretők lelkesedését, hogy fényképet töltöttek fel a könyvtárunknak otthont adó, 2014 decemberében 10 éves születésnapját ünneplő SZTE József Attila Tanulmányi és Információs Központról.”

[/http://www.u-szeged.hu/sztechirek/2015-januar/vilag-20?objectParentFolderId=19396/](http://www.u-szeged.hu/sztechirek/2015-januar/vilag-20?objectParentFolderId=19396/)

Elektronikus könyvtári dokumentumok gyűjtésének törvényi szabályozása

A 30/2014. (IV. 10.) EMMI rendelet értelmében (9. § (2) 6. és 11. § (2) b)) a jogszabályban meghatározott közgyűjtemények az általuk készített elektronikus könyvtári dokumentumok elektronikus másolatait kötelesek – archiválás céljából – a nemzeti könyvtárnak megküldeni.

Kérjük az érintett intézményeket, hogy rendeleti kötelezettségük teljesítése érdekében, az ahhoz szükséges egyeztetések céljából keressék az OSZK illetékes munkatársát, Dancs Szabolcs projektigazgatót.

Dancs Szabolcs
Projektigazgató
Telefonszám: (06 1) 224 3857

[/http://www.oszk.hu/hirek/elektronikus-konyvtari-dokumentumok-gyujtese/](http://www.oszk.hu/hirek/elektronikus-konyvtari-dokumentumok-gyujtese/)

(F. I.)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

*Áts József
Bella Katalin
Berke Barnabásné
Dávid Adrienne
Egervári Dóra
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Kerekes Pál
Kosztayné Mátrai Rita
Székelyné Török Tünde
Virág Gabriella*